

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Nicolai Bvrgvndi[i] I. C. Et Professoris Ordinari[i] Codicis
In Academia Ingolstadiensi, Historia Belgica, Ab Anno M.
D. LVIII.**

**Bourgogne, Nicolas de
Ingolstadii, 1633**

Liber II.

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10557150-4

NICOLAI BURGUNDI
HISTORIAE
BELGICAE
LIBER II.

HACTENVS quidem adhuc pri-
vata odia videri poterant, sequens
tamen furor anno M^o D^o L^o X^o IV ex-
ordium cœpit. fatale sæculum di-
scordijs; quarum initia, causæque in diversa
parte terrarum variè struebantur. Nec de-
rant vaticinâtium ingenia, cum cœli aspectus
nihil mitius promitteret. Superiores tres pla-
netæ unâ cum Sole, & Mercurio in Leone cõ-
currebant. præfaga malorum sydera, ruinam,
stragemque portendentia. Quippe eandẽ a-
strorum faciem ante quingentos annos exiti-
osam populis didicerant. Sed nihil tristius à
Belgis exspectabatur, sedatiora sperantibus
extruso Granvellano: cujus fortuna invidiæ
cedens, liberiora factiosis scelera fecit. Quip-
pe vir acer, summis adornatus virtutibus, &
per omnia sortẽ nataliũ egressus, insigni con-
stantia & auctoritate, consilio & prudentia re-
gionem protexerat. Nec tristis Gubernatrix;
sed dominationis pædagogum jam pridem
exosa, materiam tranquillitatis avide arripuit.

Anno M
1514.
Stylo ve-
teri.

D 5   Con

m eor
& tan-
incipi-

CO.

Confestim & sine mora Auriacum, Egmondanumque, & Hornanum ad se accitos in senatum redire jubet. Qui primò hærentes specie recusantium; postquam vero flagitarentur ad pristina officia rediére. Prima erat cura, necubi desiderium Granvellani esset: aut absentiam ejus sentiret respublica. Proinde summa fide, consilioque cuncta agebantur. nihilque intermissa rerum cura, subinde negotia in intempestam noctem protrahebant. Syncera etiam inter Statusque ac Privatum Concilium, & Finantias concordia; nisi quod viventibus oculis Viglium, & Barlaimontium aspicerent, occultis tamen odijs: *Que perinde non extinguuntur ut cœpere: sed sublato duce manent in partibus, & post certamen, metumque durant.* Huc accedebat facilis animus; perinde magnificus: & ex utroque benevolentia populi. Nam delegatos gentium, urbiumque hospitio, & convivijs certatim inliciebant, potentia studio, & æmulatione magnitudinis. Haut ignari, Belgarum animos non alia arte facilius capi. Nec frustra fuit tam profusa humanitatis explicatio. Nam subinde à provincialibus nova tributa; & ex magna petitione semper aliquid auferebant. Quibus rebus Gubernatrici grati, sibi graves, cæteris luxuriæ exemplum, afflixeré mores sæculi. Et si fateri licet, hoc initium fuit malorum omnium. Tantam enim magnificentiam, & ex

eâ inopiam, cupiditas excepit. cum nemo turpe crederet, quod lucrosum quomodo-
 cunque auferre; ut succurreret necessitati,
 quam luxus hiantem fecerat: pompæque sup-
 peditaret instrumenta, prodigis sumptibus,
 jam non consistentibus vnde cœperant. *Hæc
 enim est mortalium conditio, à vitijs degenerare
 in prava, à pravīs in præcipitia, à præcipitijs in
 turbida, cum semel à virtute desciverint, per pa-
 cem temporum; & inde luxuries.* Siquidem
 adversa, quam prospera feruntur melius. Res
 secundæ impotentiam generant: adversæ
 moderationem. Philosophia opus est ad o-
 tium: fortitudine, & constantia ad nego-
 tium: temperantia, & justitia ad utrumque:
 sed magis in pace & otio. ex bello calamitas;
 & inde humilitas: ex pace lascivia; con-
 temtusque numinis ex lascivia nascitur. brevi-
 ter, in magna fortuna multa opus est justitia,
 & temperantia, ut conservetur status tran-
 quillitas. Ergo auctoritas Procerum, quam
 bonis artibus struxerant, cupiditate & avari-
 tia sædata, ad ultimum erupit in exitium
 publicum. Primo dignitates, & sacerdotia
 pretio cessere. secutæ mox usuræ, abolitio-
 nes, indulgentiæ, privilegia, & judicia; bre-
 viter, cuncta prostituta. jura & leges, divina
 atque humana polluta, quæstuique fuere. Ni-
 hil tam inexorabile, quod auri fulgor non
 flecteret: nihil tam flagitiosum, quod non
 mol-

molliret: nihil tam sanctum, quod non cor-
 rumperet. Quidquid in privato Concilio
 severitas expunxerat, in Concilio Status sta-
 tim redimebatur. ubi non ex fide, & honesto-
 sed ex libidine omnia, & sine metu procede-
 bant. ignarâ, aut incredulâ Gubernatrice, &
 quoquo modo acta, scrutari altius insolita. In-
 cuius secreta quo facilius proceres penetra-
 rent, Armenterium Hispanum sibi adjun-
 gunt, fidemque ejus per speciem familiarita-
 tis expugnant. ut vere dicere liceat, nihil
 mortalibus suavius quidem; sed nihil quoque
 periculosius amicitia; in qua rarâ felicitatis
 est tanti boni metam attingere, indissolubili,
 securoque nexu, & non suspecto commer-
 cio. Et Armenterius quidem antea rectus, &
 innocens, ubi semel dulcedine munerum cu-
 piditates solvit, subito pravus, par, similisque
 cæteris, in concupiscenda pecunia, non mo-
 dum, non terminum noverat. ut sua rege-
 ret, aliena vitia dissimulabat: quorum
 licentiæ Proceres fiduciam insuper præfere-
 bant. Quippe muliercularum ingenia edo-
 cti, assentationum, & adulationum illece-
 bris Gubernatricis animum adeò devinxer-
 ant sibi; ut si quid Præses Viglius secreto
 suavisset, protinus ipsa referret ad Conci-
 lium Status: sine quo nihil agi, nihil ad-
 ministrari permetteret. Hinc omnia ad Pro-
 ceres vergere. preces, & libellos illi excipie-
 bant,

bant, magistratus, honores, officia manda-
 bant; Nemo in gubernaculo minus quam
 Gubernatrix poterat. Neque adhuc tamen
 aliud, quam condicionis suæ statum vena-
 lem, atque insolentem fecerant. Postea id
 quoque accessit, ut magistratuum officia, hoc
 est; forum & jus, legum & tribunalium mu-
 nia ad se revocarent. Iam primum apud il-
 los privatorum negotia tractabantur. Si quis
 de justitiæ causæ apud magistratus diffideret,
 prætextu boni publici evocabat in Concilium
 Status. Iam vocatis in controversiam Gor-
 comio, Worcomio Salinisque Burgundi-
 cis, per modicâ, & crebra damna lacera-
 bant patrimonium Regis, & judicia in quæ-
 stu habebant. Hinc fluxa magistratuum au-
 ctoritas, priscam severitatem, & innocen-
 tiam retinentium. & quod est perniciosissi-
 mum, jacebat Provincialium Conciliorum
 pressa, atque contempta reverentia, & sub
 pedibus sacrosancta potestas. Nobilitas ve-
 luti frænis exoluta, ad omnia contumax.
 nullum in legibus auxilium; cum vi, & armis
 resisteretur licetoribus, & imperia magistra-
 tum ignava redderentur. Idque Ordines
 provinciarum egrè toleravêre. & vnde quaque
 querelæ in aulam confluerât. sed delegati Or-
 dinū in gentibus onusti promissis, & sic remis-
 si domū, tam diu in spe retenti sunt, donec im-
 petus spatio vanesceret. Accedentibus insuper
 mini-

ministorum nequitijs, per quorum vestigio
quarebatur favor Procerum, & tanquam
internuncij responsa gentibus promebant.
Nam & hi muneribus venales, quo plura e-
mungerent, incredibili tædio lassabant pati-
entiam exigentium in aula ultionem. Sic
atrocissima quæque facinora impunè grassa-
bantur. crescentibus semper vitijs, dilato se-
mel remedio. Domus rapinis afflictæ, spoli-
ata delubra, expilata monasteria, in omnes
audacia, denique terror urbibus intentaba-
tur. Quæ & ipsa maximè onerabant famam
Procerum tanquam facinus imperantium
qui fontibus faciles, ad indulgentiam promp-
ti, & ad omnia connivendo, causam suspicio-
nibus dederant. Crebræ nunc querelæ, nunc
calumniæ de sacerdotibus percipiebantur.
alijs divitias, alijs dissolutionem morum in-
familiencia traducentibus. & sic majestatem
religionis in ministrorum sordibus contem-
nebant. Fuere etiam, qui censerent adimen-
dam gladij potestatem huic Ordini, quem sa-
crorum integritas à profanis curis secrevisset.
Prorsus immemores, quod eorum majores
profusa liberalitate extulissent ecclesiam in
tantum fastigium. Forte autem Præpositus
Brugensis vacuum dignitatem per mortem se-
cerat. Neque accessio Præposituræ quamvis
pridem destinata, Episcopo ante permissa est,
quam Laicæ jurisdictionis insignia ejurasset.
magnâ

magnâ cum indignatione ecclesiastici status, cuius hæc prima injuria noscitur. Præses Viglius iratior fremebat, quod inutili novatione majestatem religionis proijcerent. Sed consilia ejus suspecta erant. quasi idem timeret, qui idem esse cœperat, hoc est, Præposituram Bavonianam adeptus fuerat, lato imperio, titulisque amictam.

Itaque in tanta morum vecordia, nihil facilius erat, quam hæresim perrumpere. cum languerent judicia, non lex, non metus conciliabula retineret. Inquisitorum severitas, ante arrogans, atque implacabilis, in fastidium, risumque venerat. doctis reis, spiritum quem supplicio debebant, favore, ambitu, & ad ultimum pecunia redimere. Pro quibus Auriacus, & Hornanus non raro intercedebant. innixus uterque uxorum conscientia; quas in Germania genitas, ac Lutheranis imbutas sacris, patrius ritus non deseruerat. Plerisque mirantibus, & inter arcana imperij numerantibus, ne matrimonijs aliarum gentium, aut rituum, purpurati miscerentur. Quam in re quoque ab initio adversarium Auriacus Granvellanum habuerat: nempe vaticinantem, quod aliquando potentia affinium, ad impotentiam abuteretur. Henricus Brederodius, & Florentius Pallantius Culenburgi comes subinde etiam damnatis aderant; & si possent, supplicio eximebant. audaces & turbulentissimi

bulenti homines. ac tunc quidem uxorum au-
 spicijs ad alios ritus transgressi, metuebant le-
 gum vindictam. Nam quantum in se liceret,
 multorum exitus, paupertas, exilia ostende-
 rant. Hinc sermo, & inñitium cœpit de miti-
 gandis legibus. Quę res exinde perpetuis con-
 tentionibus agitata fuit: donec religioni, &
 reipublicę, nec minus diverso tempore, suis
 quoque auctoꝝibus exitium attulerit. Non
 deerant qui aperte jam dicerent, haut aliud su-
 perefle remedium in corrupto, & ad discordi-
 as vergente populo; quam si contagio molli-
 us haberetur, & lentus usus pervicaciam fra-
 geret, quam ignis, ferrumque debellare non
 poterat. Sine dubio malitia creverat. ita tamē
 ut nō & multi supplicijs absumerētur, ac ma-
 xime quorum promptitudo flagitij misericor-
 diam excefferat. At hi contumaces adversus
 tormenta, nulliusque sceleris extra novitatem
 comperti, tanquam innocentes perire vide-
 bantur. unde miseratio in vulgum, quasi non
 utilitate publica; sed in sævitiam legum vlti-
 cibus flammis sanguinem profunderent. Ant-
 verpię verō, & tumultus exortus est. levis, &
 modicus; qui tamen intra minas non confi-
 steret. Christofferum Smetium ex Carmelita-
 rum ordine ad sectariorum ministeria trans-
 gressum, leges ad ignem protraxerant. Fanati-
 ca multitudo ad spectaculum collecta, primo
 ut in turba, licentius fremere; psalmis & blas-
 phe-

phemiis insultare, ferociusque agere. Iamque quod in eiusmodi audacia ultimum esse solet, saxi, fustibusque erumpens, presenti, metu mortis lictorem exterruit. Ac ille reum rerum capitalium transegit ferro; fugaque se furentibus eripuit. Sed ne tunc vesania stetit, postquam desuisset esse pro quo certaret. irruptione in curiam facta, ultionem quam à lictore non poterat, à iudice exegit. Magistratus foropellitur. armati per urbem vagabantur. & egentissimus quisque ex plebe circumspicere direptionis initium. sceleratum prorsus spectaculum. clausa toto biduo officina, formam captæ urbis faciebant. Neque hæc seditio Proceribus displicuit. Leges in fastidium venerant. quas, ut magis invisas populo redderent; Hispanicæ Inquisitionis cognomen indiderant. Nec minus interim de temperamento frequens inter se consilium habebant. & jam Gubernatricis animum explorare cœperant. Sed privata curia ex adverso nitebatur. hæc tenus sana, constans, innocentia, & sanctitate morum eximia. Hujus auctoritas in leges plurimum valebat. & proinde hac incolumi sperare Proceres mutationem non poterant. Ludovicus Nassovius suaserat Auriaco fratri, ut homines aliquot suæ factionis Privatæ infereret curiæ, & adversariorum vires accideret. Et eundem Nassovium in Belgio versatum ad concitan-

E das

das discordias, post ipsas discordias demum sensimus. fax, & turbo sui sæculi. sine lae, sine bonis, sine familia, omnem spem, fortunam, consilium in turbidis habebat. Sectariorum partes in Gallia amplexus, bonorum suspicionem in Belgio non evasit: tanquam & hic seditionis semina fereret, ut semper esset, si bellum condicionibus in Gallia poneretur, ubi inter armatos vivere posset.

Eodem tempore Georgius Cassander, & Franciscus Balduinus, magna studiorum fama celebrabantur. Et Cassandrum quidem Hornanus, Ludovicus Nassovius Balduinum in arbitros religionis obtulerant. simul utrumq; excivère sedibus. sed Cassandrum umbra vanitas, & rudes aulae mores, statim unde venerat in Germaniam rejecere. Balduinus natione Atrebas, in adolescentia hæresis crimine postulatus, & post fugam proscriptus, ad Calvinum decurrit. Eodem usurus doctore, quem auctorem novitatis habuerat, cui se celeriter liberalitate ingenii insinuavit. Erat enim formæ veneratione, & eloquentia insignis. sed Sanctorum Patrum lectione crebro otium insumens, & exinde magistro suo discors, reconciliatus est Romanæ ecclesiæ. Vnde se Iurisprudentiæ studio totum applicuit, liberalium artium mansuetudinem, & consortia admiscens. Vtroque genere

nere disciplinæ ad famam provector, Heidelbergæ profiteri cœpit. & ibi Ludovico Nasovio imprimis innotuit. Post illustribus Gallia familijs, eruditionis, genique beneficio immerfus; ut in Belgium venit, magnam sui exspectationem omnibus fecit. solers animo, obsequendi gratiâ, & civili congressu, nec minus officij comitate, ad ingenia principum vitam instruxerat. Nec enim novorum hominum deliramenta sectabatur, & rursus in religione scrupulum oderat. Humaniusque credebat, iniquitati temporum cedere, pietatisque integritatem in paucis violare, quam vim adferre turbatis conscientijs, quas in contaminatis hominibus nulla unquam supplicia eluunt. Itaque Auriacus ad se accitum promissis onerat. & ad professionem publicam in Lovaniensi, vel Duacensi Academia destinat. Mox futurum spondens, ut favore proprij nominis, suoque, & magnatum suffragio accerferetur in Privatum Concilium. Rebus sic compositis tanquam brevi redituum à se dimittens muneribus honoravit. in spem adductus, religionis arbitria suscipi posse, si vir tantus cum Viglio, Masioque, & Hopero equatâ dignitate componeretur. Nam & Barlaimontium per Gasparum Scetum sollicitabat in societatem consilij; peculiaria quoque in ipsū officia sua repromittens, si adversus Hispanicę Inquisitionis tristitiâ unâ consurgeret.

Quippe repulso Granvellano hunc jam titulum factionibus prætexuerant. Cæterum Barlaimontius vir sanctus, & innocens, virtute, & prudentia eximius, Granvellani partibus se junxerat. Ejus abscessu discordiis, & odioque relictus, fidem & constantiam nulla tempestate libatas ad ultimum Regi servavit. Ex alia parte Balduinus tempeſtiva penitentia conſilium ſuum damnavit. ſtultum ratus, pro ſecuris, & præſentibus, incerta & præcipitia eligere. & ut quiſque ei amicus, ita & reditum diſſuadebat; dedecus, atque diſcrimen oſtentans, ſi non reſolveret leges, in quarum contumaciam duraret Rex Philippus. Non omiſit Ludovicus Naſſovius crebris eum nuntiis admonere promiſſi, & iminentium honorum blanditiis allicere: ſed ille in Gallia Borboneis, Guiſeiſque juxta acceptus; & inde majora ſibi præmia ſpondens; laborabat inter diſſidentes finire diſcordiam, gravem paci, graviorem dominantibus, in quorum perniciem haut dybiè eruperat, Ergo Auriacus ſpe. ſua fruſtratus, conſilium mutavit. faciliuſque quæ vellet perſici poſſe credens, ſi nullis curiarum fractis retineretur; Privatum Concilium cum Financiis expungere ſtatuit, & ad ſuam curiam utriuſque munia transferre. Parva res erat prima ſpecie: ſed ſub titulo minus atroci reipublicæ vires, petebantur. Proinde ut ad

eadem

eadem volenda Proceres impelleret, crebris sermonibus inceſſebat; *Conſiliary* titulum penes ſe, penes alios vim & poteſtatem eſſe. interim ſi accideret triſtius aliquid, ſi flagitaret multorum annorum ſtipendia ſeditioſus miles, ſi hereticorum tumultus ingrueret, reddendam ſibi rationem; qui non legibus, non arario præeſſent: ſed in hoc duntaxat haberentur, ut ſpecioſâ dignitatis umbrâ, nova ſemper tributa extorquerent à populo. Pares nempe ſe toti reipublicæ. curaque ſufficere, quæ fruſtra in plures ſpargeretur. Revocanda eſſe *Privatæ curiæ*, *Finantiarumque officia ad Concilium Status*, ut unius reipublicæ una tantum eſſet veluti anima, concorsque ſententia. Multis æqua ſentire videbatur, quò hæc pertinerent non ſatis adhuc animadvertentibus. Concilii formam concepit, ut duodecim primorum gentium equites in Senatam ſublegerentur; judicia Mechliniam rejicerent; gratiam, abolitiones, & ejuſmodi, Præſidi cum aſſeſſoribus permitterent; *Ærarium* ipſi regerent; minores curas delegatis committerent. Sed hæc conſilia etiam ſuis auctoribus ardua videbantur. Nec enim ſuppetebat, quo pacto perſuaderent Regi, inter tot obtrectatores, qui potentiam Procerum antè exoſam, timere inciperent. Itaque diu ſecum expendentes, centuriones clam ſubornant, qui expoſcerent in aulâ ſtipendium obaratis militibus; & ſi differrentur ſeditio-

nem in promptu asferent. Fortè & libelli
 curiæ oblatis, torpedinem justitię, & inde dis-
 crimen, in vasta hæreticorum frequentia que-
 rebantur. Ergo in tot malorum remedium,
 Gubernatrix contraxit Proceres in Conci-
 lium. Omnes uno ore dixere suffragium? Le-
 gatus in Hispaniam decerneretur, qui indica-
 ret hæc Regi, & levamentum peteret. Ignarus
 adhuc Viglius quid Proceres machinarentur,
 & melioribus consiliis dirigens fata rei-
 publicæ, loco sententiæ dicebat: *Sectarios late
 corripuisse provincias; sed non esse desperatum re-
 medium, neque auctoritatem imperij omnino pro-
 jectam. Profectò si florere in republica leges,
 pro modo flagitij magistratus animadverterent,
 minori negotio debacchantium illam colluviem tolli
 posse, quam surrexerit. nunc verò nullum in ma-
 gistratibus præsidium; & hinc scelera impune gra-
 sari, & ab uno ad aliud, sine retinaculo transitum
 facere. sua tantum quisque impleret officia, at-
 que uterentur remedia à majoribus reperto; hæc
 dubiè supplantaturos partem illam vulgi, & modica-
 cam respectu cæterorum, & planè timidam. Non
 unius quidem anni negotium esse, nec tot flagitia si-
 mul posse erui: quemadmodum nec uno gradu istos
 homines innocentia destituit. tempore opus esse. Vir-
 tia publica, ut sensim adulta, ita & sensim corri-
 genda. ab unitate auspicandum; ut ad summam
 venias. neminem inde cœpisse, quò incredibile est
 pervenisse. esse in procinctu Tridentinum Conci-
 lium;*

lum: ne afflicti sacerdotum mores desiderium
 suum detererent. Addebat deinde. Haut ali-
 unde proteri ministros justitia, quam quòd pleri-
 que Satrapæ insolentiores, omnem reverentiam,
 & obsequium erga magistratus exuerent. Unde
 in ceteros impunitatis spes, liberiusque vitia gli-
 scere quæ primorum exemplo aluntur. Languen-
 tem justitia manum ad nervos revocare in expe-
 ditio esse volentibus, nec ob id accersenda procul
 regis consilia. si provinciarum rectores presidium
 militare licitoribus succenturiarent; si abolitiones,
 si indulgentia, hæcenus promiscua, intra mo-
 dum legesque coercerentur, mox redituram ma-
 gistratibus reverentiam suam. Exhausti ararij nul-
 lam in ministris culpam. Bello Gallico Regis opes
 attritas, aliter recreari non posse, quam si vel
 Hispania, vel provincia novis tributis subven-
 rint, quæ autem hic extorqueat nemo, nisi sub
 oculis principis, cujus etiam maturam presentiam
 tot simul reipublicæ vulnera implorarent. Nesci-
 re ergo se quò pertineret destinare legatos in Hi-
 spaniam, quasi verò hæc hodie nova essent, &
 non pridem audita Regi. Sit aamen decernere per-
 severarent, non adversari se quidem, si in hoc fie-
 ret, uti Rex Philippus acceleraret reditum in pro-
 vincias. Sedit ergo sententia quæ legatum
 mitteret. Omnium consensu Egmondanus
 assumptus est. Erat enim propter milita-
 rem gloriam Regi acceptus: adhæc insigni
 corporis habitu, cujus apud principes fe-

re eximia est veneratio. Mandata quæ perferrentur in codicillos Viglius redegit. postero die in curiâ recitavit. Pauca omnino'erant. Sectariorum multitudinem, iustitiæ contemptum, & ærarij inopiam querabatur magis, quam exprimebat. Denique orandum Regem, ut occursum tot malis restinaret in provincias. Plerisque probantibus quod facundiæ legati plura reservarentur, Auriacus ad occasionem intentus, meditato impetu in hæc verba detonuit. *Quid adhuc dissimulare convenit? sine ambage nuntiandum est Regi, hoc in statu salvam stare non posse rempublicam. Multitudo ex magnâ parte à religione majorum defecit. nec pares sunt magistratum tanto incendio. proprio vitio provincia laborat, propter sacerdotum mores sordibus maculatos. frustra contagio arcetur, cuius causa in visceribus alitur. Quid edictorum severitas hæctenus profecit, nisi ut atrocior succederet Inquisitio? neque hæc ipsa coërcendis flagitiis satis valida. mitioribus remedijs eluenda sunt hæc macula. Ostentata tormenta ingenia exasperant. ex unius cineribus mille renascuntur. malè id cogitur ad quod persuadendo pervenire oportet. acrius stimulat qui conscientijs vim adfert. & intempestiva sunt remedia quibus delicta magis accendimus. imitandi sunt periti medici, qui interdum plus quiete, quam movendo proficiunt. honestè cedit, qui tempori cedit, hoc est, necessitatem æstimat. Nemo mihi priorum*

saculo-

saeculorum innocentiam objiciat. Idem genius hodierna ingenia non conjungit. Neque olim panarii metus, sed sui mores quemque continere. Ne irritamenta quidem eadem sectis nascentibus; cum adhuc intra paucorum, viliumque conscientiam concluderentur. tota hodie regiones huic disciplina accedunt. ut mirum adeo videri non debeat, si plerisque Belgis impetus iste novitatis imposuerit, qui ut frangatur, relinquendus est sibi, in pingui, inertique licentiâ, ne ad insaniora adigatur necessitate. Vidimus quantum curba Valentensis, Tornaci, & Antverpia accenderit. quid futurum si plures simul urbes reverentiam exuant? incertum est remedium quod pollicetur nobis Tridentinum Concilium. & ut vanum esse credamus, Germani non recipiunt. Exemplo eorum mitius vivendum est cum sectariis; quos ne catholici illic principes cruciatibus asperant. si crederem ad conscientias hominum valere supplicium, suaderem exquisitiorem quamque crudelitatem. sed cum per tot annos igne, ferroque nihil profectum videam; utilius judico detrahere aliquid horrore legum, quâ palam facere impares eas esse flagitijs. Priscorum temporum sectas gladius non delevit. eruditione, & eloquentiâ, vitæque exemplo revocati sunt erronei illi ad ecclesiam. His armis hominum animis vim inferimus. religio imperium despicit. nemo cogi potest, ut credat in vitus. Et hæc solidiora pacis sunt consilia; quæ tamen Privata Curia Senatores non recipiunt.

incendio, ut in turbidis undis largius piscentur. *Ver-*
de enim iustitia ista corruptela, nisi ab ingentibus
illorum vitis, insatiabili aviditate cuncta prosti-
tuentium? Non superarent tot divitiae istis homi-
nibus è scholastico squallore in Concilium accitis, si
muneribus nihil concederent. Scimus quo cond-
cti sint stipendio, nec illud par esse, quod luxum,
& pompam, & tam infames sumptus toleret. Vir-
nam tam modeste peccarent ut negari flagitia pos-
sent. Nunc si populo credimus, non aliter rectius
quàm auro tentantur, nec quidquam tam sancte
indulgent, ut non accipiant, sed ut promiscue om-
nes avaritia non insimulem: accusare certamina,
invidiam, simultates possum, & privati odij stimu-
los, quibus adversandi libidine invicem se lace-
sunt, & miserorum calamitatibus injuria sua li-
tant. Quis probeat intempestivam Cancellarij Bra-
bantiae iurgandi licentiam, & exerceri solitas cum
Masio contentiones? dicerem erupturas in publi-
cam perniciem, nisi quis crederet à me malignis
prolata, ad constandam invidiam. Interim sci-
mus quàm turbida sint consilia eorum, quibus af-
fectus officit. Non est igitur quòd in discrimen
vocent innocentiam Procerum, quasi scilicet Gu-
bernatores, ad infamis cujusque lictoris libidinem
centurias militum subministrare debeant. Ponant
illi senatores modum animo suo, ne tam promi sint
ad indulgentias, quas cum à nobis non impetrave-
runt rei, in ista curia statim redimunt. Hoc est
quod rempublicam funditus trahit. Nemo adre-
mittenda

mittenda scelera facilis esse potest, quin semper aliquid adjiciat malo publico. Nunquam mihi placuit, in tot Concilia curas imperij, & arcana distrabi. Sufficit omnibus Concilium Status. & hoc ipsum Proceres non rarò inter se secretò musitarent: ideòque nunc repeto, ut omnes intelligant, haut aliter tot malorum finem haberi posse, quàm si Privata curia, & Finantiarum officia, in Proceres transferat Rex Philippus: Conciliumque unum, veluti unum corpus, ex omnibus faciat. Postulandum hoc est ab eo disertis verbis, nullum alioqui fructum legatio habitura est. Tum conceptam à se formulam depromens, in intempestam noctem sermonem protraxit. Lassa Gubernatrix & attonita ad cœnam discessit, atque in posterum diem Concilium distulit. Ad hanc orationem Viglius diriguit. In se potissimum jaculatam viderat, & fundamēta imperii quati senserat. Ergo anxius animo, secreta æstimationeolvebat, quid postridiè responsurus esset calumniis. Inter curam & meditationes infomnem noctem protraxit. Surgente die habitum corporis componens, rotantibus oculis linq̄i animo cœpit. nervisque in stuporem actis, totum corpus sensus destituit. Exspiranti similem minister invenit. cum nec satis compotem mentis amici renunciarent, in ejus locum ad Concilium Status Ioachimus Hoperus accitus fuit. Vir antiquus, & gravis, sanctitate morum, & eloquen-

eloquentia excellens. Quædam de abroganda Inquisitione, derogandisque legibus, & confusione Curiarum mandatis adjecit; non tam volente Gubernatrice, quàm non prohibente. Post Calend. Ianu. digredientem Egmondanum Viglius oravit, ut vacationem sibi a Rege peteret. Ægritudinem animi in contemplatione doloris detenti, & fatigatum laboribus corpus pratendens: re vera apud amicos privata vitæ desiderium testabatur. *Pervenisse se ad extremum fastigij. decidere posse. progredi verò non posse. tempus esse subducere cervicem iugo tritam, & eripere se fortuna fastidiosa. Rarò potentiam diuturnam. nec eodem statu fortunam consistere, quæ post satietatem, ferè deservit eos, quos propiore amicitia gradu Principibus amovit. Possè reliquum ætatis sapientia concedi. quod in republica per indignationem, & discordiam transmittendum sibi foret proceribus in viso; non aliqua sua culpa: sed quia stagitiorum impatiens suaderet optima. Prospectare imminentes seditiones, per nimum magnatum in scelus consensus, per laceratam superstitionibus regionem, legibusque parere nesciam. & ni benignus aliquod astrum adfulserit, undaturam brevi civili sanguine. & hæc omnia privata vitæ se vitare.*

Interea Egmondanum in Hispania magno honore, donisque Rex coluit. Ea tamen quæ in Belgio agitentur tristior accepit.

Quem cum Alexandro Farnesio Gubernatrice

natricis filio à se dimittens, perferenda man-
 data dedit in hanc sententiam. *Gratissimis au-*
ribus legationem excepi. ex his quæ deferebantur
cognosco sollicitudinem tuam. salutem publicam
fidei tuæ diligenter commendo. Propter impenden-
tem Turcicorum armorum necessitatem arctius in
Hispania detineor. nec referre pedem inde pos-
sum, nisi ut fugitivo similis videar, ac desperare de
successu victoria. ut proximo anno veniam, sum-
ma ope nitentur. Destino interim ad te ingentem
vim pecuniæ, ut nominibus meis as alienum exol-
vas. De remedio iustitiæ vos videritis, & inte-
grum ad me negotium referte. Caterum religionis
causam perfunctoriam non existimo. multa simul
in contemplationem veniunt. quæ hoc amplius cu-
ram intendunt meam, quò propiori vinculo obstri-
cta sunt fastigia, cæteris in rebus in eo stant consilia
mea ut eligere possim. huius longè alia est condi-
cio. Rex per leges esse non possum, nisi & catholi-
cus; nec proinde alius quàm catholicis imperare. E-
quidem spiritum nihil carius habeo ejus tamè naufr-
gium longè vilius religione duco. Imò potius millies
moriar (si per naturam liceat) quàm ut in hac re
mutationem admittam. Itaque tres episcopos, cum
Theologis, ac consiliariis aliquot vocabis in conci-
lium. memèto viros eligas, fama conspicuos, nec de-
teriores ingenii. Inter eos unum tibi Rychovium
præcipio. de cæteris ipsa melius despicias. Quo pacto
optima præcipi possint constituere eos jubeo. ne ple-
beia ingenia inopia doctrinæ, posthac trahantur in
 errores

MIDLXV.
 Sty'o ve-
 teri.

errores animi. contaminati verò sanitatem debeant
 melioribus disciplinis. Deinde quis ordo servandus
 in scholis; quâ ratione juventus formanda quam
 optimis studiis. Multi enim institutionis vitio de-
 generant à sensu majorum, & falsas sibi persuasio-
 nes induunt. Discutient denique an pristina legum
 pœna mitigari debeant. Nam ut relictum sibi ste-
 lus, sine metu licentiam exerceat, mihi non est ani-
 mus. Pœnam aliquam sanciri volo: & quidem va-
 lidam, ad frænandam istorum hominum amentiam.
 Nam ut inulti, & securi degant, nec condicio pu-
 blicæ tranquillitatis, nec divini cultus ministerium
 postulat. Quamvis interim ostentata supplicia nec
 mihi satis videantur conducere rationibus tempo-
 rum. quia damnatos audio latantium more canen-
 tes, atque invicem se adhortantes, ultimam ne-
 cessitatem excipere. Hæc ergo summâ agentur dili-
 gentiâ, prout magnitudo rerum postulat. ut si nos in-
 tentos viderint boni, resumant animum: mali vero
 despondeant. integra tamen omnia mihi serva.

Proceres,
 episcopi &
 consiliarij
 conveni-
 unt.

Hæc relationis summa erat. quam Ill.
 Non. Maii Gubernatrici exhibuit. pronum-
 que Regis in Proceres affectum, sincerum-
 que gaudium testabatur quod eâ legatione
 perceperat. Dein agitata quos ad exequen-
 dam Regis voluntatem adhiberent in conci-
 lium. Ex episcopis supra Rythovium, in Na-
 murcensem & Audomarenses consensum
 est. His adjuncti Iacobus Martins Flandria,
 Hippolitus Persin, Ultrajectensium præfides,
 Antonius

Antonius Meulenare consiliarius Mechliniensis, Iodocus Tiletanus Theologiae, Wilmarus Bernarts Canonum, Professores. Viri eruditione illius temporis exculti, ac divini humanique juris scientia præter cæteros insignes. IV. Cal. Jun. in aulam convenère. sed ne rei quæ ageretur suspicionem populo facerent, quæsitus est color. Concilium Tridentinum retractaturi fingebantur. Primâ die facilis & expedita deliberatio. Quærebatur de rectâ institutione fidei; de excutiendis sacerdotum ingeniis, non irritata vetustate ad ignaviam prolapsis. sed in eam partem Concilium Tridentinum abundè prospexerat. saluberrima ecclesiæ reperta, Christianisque principibus ferè placita, sine scelere verti non posse. dandam operam ut in mores venirent. Et in hanc sententiam facta est discessio. Sequens cognitio longâ contentione, variisque orationibus agitata fuit. Episcopi contumaciter intercedebant pro legibus, quarum utilitatem prioris temporis innocentia sanxerat. Proceres è diverso, *quondam placuisse dicebant acriora remedia, temporibus sic postulantibus, aliã statem, alios mores requirere. ut annorum vices, ita & vitiorum esse. Veteres sæculi sui innocentiam: se præsentis ævi ingenium intelligere. in republicâ idem semper spectare oportere; non idem semper convenire. legum oportunitates non uno*

statu

statu consistere. mutari solere pro temporum moribus, atque utilitatum presentium rationibus inservire. Non esse laudatam in unâ sententiâ perpetuam permansionem. Navitas aliquando non aliter, quam flectendo in portum pervenire. cum homines non possunt, flecti debere leges, quas mortales, & temporibus aptas prudentia condidisset. Eas quidem salubres olim, satisque validas fuisse ut perniciosâ excluderent. vitijs usque adeo non ferventibus; cum malorum initia adhuc in potestate forent: nunc tamen impares esse ad extirpandum virus quod tot simul gentes corripuit, adeo facilius excludi vitia, quam ejici. Sic difficile negotium. Auriacus verò postridie iussu Gubernatricis presentis temporis calamitatem exposuit. Nec immerito, inquit, commoveor nomine reipublica; quam circum, intraque sectarij lacecessunt, & penetrabilia ejus crebris quatunt motibus. Remedia ista languentis ævi modum excedunt. nisi sponte in Labyrinthum currere placeat, unde sera nos pœnitentia sine pudore, & damnum non eripiat. si nescitis, atrocissimæ religionis sunt discidia. In Gallis presentis habemus exemplum. nunc in se acrius, quam in nos olim incurrerunt. tam vastum regnum ita seditione distractum est, ut videatur aliter componi non posse, quam alterius partis exitio. Quid si sectarij nostri, quod suis nequeunt consequi viribus, excidio patriæ querant, emulasque gentes specie auxilij accersant in laceratum discordiis imperium? acerrimus mor-

sus est irritatae necessitatis. Neque ignoro adferri multa posse, quae à derogandis legibus nos absterreant. Nam nec ipse leges temerè vertendas iudico; si pares erunt flagitiis; si condicio saeculi inutiles non fecit; si tempora aliud non desiderent. Nunc etiam horrorem illarum iudices aversantur, & ad rigorem calculos non porrigunt. Et quid obsecro profectum tam exquisitis suppliciis? Carcerem, laqueos, cruciatus homines isti ridendo excipiunt. adversus terribiles flammarum apparatus rectos oculos tenent. nemo tot vexatus tormentis poenitentiae vestigia exhibuit. Et si verum volumus, cottidianis spectaculis animatur constantia. unius exitium, plurimum est illecebra. Adhuc verendum ne lacescitur patientia exeat in furorem, & ad armorum necessitatem desperatio traducatur.

Hæc & similia Auriacus. Sed episcopi in contrarium arguebant: Sectarios nullâ flecti clementiâ. patientiam nostram contemptim pro imbecillitate accipere. Diversum cæteris mortalibus illud esse genus hominum. reliqua scelera intra conscientiam latere. hoc unum non ante quiescere, quàm regnum occupaverit. ferro opus ut excindatur tabes, priusquam in plures serpat. mundum eo gradu consistere, unde deijci non possit. sed ne quid damni coërcitio in rempublicam infundat, poenarum gradus statui posse. Doctoribus, Ministris, relapsis, contumacibus ultima ponantur supplicia. poenitentiam flexi, ex utrisque provinciâ cedant. verberibus & exilio plectatur nequitia, quæ non ex alto processit; sed animorum simplicitatem occupavit. In omni denique animadver-

Episcopi
certant
pro legibus.

sione dignitatis, sexus, etatis rationem iudices habeant. Si publicum exemplum non permiserit iracundia temporis, integrum eis sit repetitis calculis condemnatos ad triremes abjicere. Hac secreto mandari iudicibus posse, ut ipsi cognoscant neque gratia aliquid concedi, neque inexorabiles poenas constitui. Cùm ferverent studia partium, his pro legibus, illis contra contumaciter nitentibus, iussi sunt episcopi in codicillos referre sententiam suam. Proceres autem ut subscriberent persuaderi non poterant. Rogati verò torpedini iustitiæ remedium quærent, variis dilationibus relationem frustrati, spatio tandem languescere passi sunt: ut ferè in republicâ solent fastidita negotia. Odio præsentium, & ne sine causa mutationem legum postulasse crederentur, turbari cuncta malebant. Et nunquam postea de iustitiâ quæsitum.

Inter quæ superveniunt à rege epistolæ Concilii Tridentini publicationem mandantes, cum paucorum Anabaptistarum supplicio; quorum exitium non ausa Gubernatrix ad Philippum detulerat. Tunc demùm recruduit ira Procerum. Aususque est Auriacus Egmondanum insimulare, blanditiis captum, nihil præter inanem promissorum pompam ex Hispania retulisse. Et ille non obscure arguebat inconstantiam Philippi Regis, nec verbis ejus fidem constare. Sed Gubernatrix cuncta in mollius flectebat, & ad ro-

ad roganda Concilii Tridentini decreta co-
gebat Proceres in curiam.

Tridentum in Venetiarum finibus, inter
montium amplexus, modicâ planitie ad At-
hesim accumbit. Tristis scopulis, & horrida
regio. immitibusque damnata frigoribus, sed
amœna ædificiis civitas, Italicis licariis quasi
ad asylum seponitur. In hac œcumenicum
Concilium magnâ frequentiâ celebratum,
ex loci vocabulo nomen accepit. Nam cùm
Martinus Lutherus sacerdotum odio ferox,
laccesseret passim tranquillitatem ecclesiæ: Ca-
rolus Cæsar in hoc totus incubuit, ut diffi-
dentes Germanias generali aliquo Concilio
revocaret ad pacem. Leonem tamen, & A-
drianum, & Clementem Pontifices nequic-
quam sollicitavit. Cæterùm gravescentibus
indies malis, desideratas diu curas Paulus
Tertius salutaribus auspiciis aggressus est. ac
primùm Mantuæ, deinde Vicentiæ, ad extre-
mum Tridenti conventum indixit. Huic
rei non alia civitas magis idonea, inter Ger-
manos, Italosque media, ab Hispanis, Gal-
lisque haut procul sejungitur. Sed cum
nunc commissi inter se bello principes Chri-
stiani, nunc aliæ, atque aliæ causæ, & suspicio-
nes, tam sanctum negotium interrumperent:
Pius Quartus VII. Cal. Febr. MDLXIII. fi-
nem imposuit, ejusque publicationem Chri-
stianis Principibus passim cōmendavit. Trans-

*Concilii
Trident-
num pro-
mulgari
jubetur.*

missum ergo in Belgium à Philippo Rege, Proceribus examinandum traditur. Nec ea res minori acta est certamine. Duæ sententiæ senatum distrahebant. altera suadebat rogationem, quæ ubi mandaretur à Rege sine sceleris differri non posset. altera patriarum legum reverentiam opponebat. Quo enim animo latitaturum populum, instituta majorum, & privilegia inaudito sibi eripi? scribendum ante ad episcopos; scribendum ad provinciarum rectores, ut iis saltem consentientibus nova illa decreta ferantur. Et hoc ultimum Gubernatio non displicuit. statimque misit per provincias. Responsum est ab episcopis, cæterisque Tridentinum Concilium publicari ita possit ut regalibus, privilegiis, jurisdictionibus, indultis, nominationibus, visitationibus, patronis, pauperumque & ecclesiæ bonis non deroget. Hinc inter Proceres magna opinionum circa ipsam promulgationem differentia. alii sub formula; alii sine exceptione faciendam suadebant. Digna res visa de qua consuleretur Rex Philippus. Et ille quidem promulgationem sine exceptione mandavit; cæterum se curaturum affirmans. Itaque Gubernatio xi. Cal. Jul. uno exemplo scripsit ad archiepiscopos in hæc sententiam. *Publicationem Concilii Tridentini Rex in se suscepit. Idem mihi injunxit, ut in Belgio quamprimum perficerem. A vobis peto ne tam salutare differatis negotium. Si manus*

militat

militari est opus, exigite à rectoribus provinciarum, nisi eligatis à me accipere. sed ne quis privilegiorum, aut constitutorum, vel alio aliquo pretextu excusationem obtendat: voluntas Regis est, sua cuique jura in-terim salva, atque inviolata relinquere. Primus omnium archiepiscopus Cameracensis, nec sine contentione vulgavit. Eandem enim regionem necdum contagio latè infederat. Post multum demùm temporis Mechliniensis ægrius obtinuit. Ultrajectino pertinacius contradictum. Canonici insolitam severitatem aspernabantur. spernendi morum, & licentiæ assueti, cum archiepiscopo crebrò intendebant certamen, cujus frugalitatem pro vitiis oderant. Frisiorum civitates misère legatos in curiam. Opponentibus majorum mores, & constituta, responsum fuit, nihil adferri cur morarentur desiderium Regis, quod cæteræ provinciæ tam promptè absolverant. Nec eosdem nunc scrupulos sibi primùm moveri. plures provincias idem agitasse: sed manere jura sua cunctis integra, quoad disquiserit Rex, quid de his fieri placeat. Non movebant hæc Frisios, obstinatos adversus imperium. multisque contradictionibus auctoritatem Gubernatricis destructam, sequens motus languentem extinxit.

Cæterùm Rex Philippus, episcoporum, & theologorum, aliorumque sententiam primam acceperat. diuque pensatis omnibus, &

*Responsio
Regis ad
episcoporum
sententiam.*

F 3

habito

habito sæpius consilio, tandem in hunc modum rescripsit Gubernatrici. In quo rerum articulo conflictetur religio, ex te accepi. vim legum remittere non convenit. Quis ignorat quin facturus sum pessimo publico, si crescentibus sceleribus poenas detrahero? Horum ultione nihil cordi magis habeo. si iudices admoneas officii, fidei committo tue. sine publico exitio segnes esse non possunt. Et certè qui tanti mali causam propius quæret, illorum ignavia mercedem imputet. Nimum mansueti in fontes fuere. quod illi misericordiam, ego crudelitatem esse censeo. Proinde qui tibi posthac meticulosi videbuntur, licet ad me scribas. ego vero animosiores substituam. Non deerunt in tam vastâ regione, qui officium colant, numinumque cultum vindicent. Inquisitionem supervacuam non duco. tolli non potest, nisi ut divina simul, & humana jura violentur. Neque ego jam nova incipio. Casarea majestas questionem eam induxit. uti ergo provisus olim remediis. Cui enim non constat, longè tristiora expectanda esse, si securum iter relinquamus flagitiis? occupandi sunt heretici, priusquam ad illis occupemur. Quanto intentius nos agemus, tanto illis animus futurus est infirmior. Supplicii acerbitas bene vivendi disciplina est. Primò statim tempore, vobis Anabaptistas in vinculis habitos ultima tradi supplicio. jamdiu extinctos esse oportuit. Nec Egmondano cum ad me venit fidem dedi, interim eos me sine noxâ habiturum. Referenti quippe sectarios magno gaudio tormenta excipere, videret igitur, respondere, ad publicè non conducirer, secretò fontibus eripere spiritum.

tum. De cetero quod ad eam rem attinet, episcoporum iudicium sequor. Rectè illi censent insanabiles esse misericordia hereticorum animos. ita altè contumaciam perbibere, ut nisi cum anima superstitionem exuant. Fortius itaque inurendum est aliquid. solida malitia, solida remedia postulat. In communi periculo optimum misericordiae genus est, occidere. Si exempla non admittimus, qui consuli poterit ne peccetur? Inquisitores præter me intueri neminem volo. Lacescant scelus securi. satis est mihi, si scandalum declinaverint. Ego iræ populi me offeram; locumque inveniam desperata victoria. Codicillos episcoporum una remisit, adjectis ad marginem notis; ut magis eluceret, quæ culpanda, quæ probanda credidisset. De curiarum confusione mentionem non fecit. Ducem tamen Arschotanium extulit in concilium Status. tenacem religionis, & æmulatione familiæ Nassoviis pridem infestum noverat; & si pristina recrudescerent odia, securitatem sibi promittebat ex discordia Procerum, rarò noxia principibus, quoties ipsi partibus non accesserint. Accepta à Viglio ætatis excusatione, Carolum Tiffenacquium suffecit; prudentiam, bonasque artes in viro securus. Joachimum Hoperum Tiffenacquo substituit.

Vbi hæc fama manavit in publicum, summa populi turbatio fuit. Hispanicæ Inquisitionis auspiciis litteræ Regis mandare ferebantur. Et pridem Inquisitionis nomen in

horrorem cesserat, cui atrocissima quæq; malignitas affinxerat. Criminabantur Procere Philippum Regem à Granvellano obsessum; inter gentem Belgis æmulam, atque infensam cogitare servitutem provinciarum omnium, & in prælium ejus Inquisitionem præmittere. Quæ cuncta clientes licentius spargebant in populum. Nec crebrior alius sermo per circulos, & convivia, quàm, *velamentum quæri ad perdendam innocentiam. jurisdictiones, & imperia hominibus concedi, qui non jure, non legibus agerent: sed per vana, per calumnias, per nebulas suspicionum grassarentur in familias divitum. ademptum jam cuique commercium sermonis, paratis semper delatoribus, qui in foro, in conviviiis, in domibus, & undique uniuscujusque verba, nutumque exciperent. neminem fore insontem, qui inimicum inveniret ausurum accusare. tantam nulli potentiam, in quem superciliosa illa auctoritas non arrogaret imperium. nihil fascibus concedere, nihil sceptris deferre. Carolum Casarem criminationibus notatum, quod cum Lutheranis in Germania mitius vixisset. Parari in Germania exercitus, qui invisum Belgis tribunal per vim stabiliant. Alfonso de Canto, carcerem, vincula, compedes Bruxellis instruere. His rebus iter sibi moliri ad vertenda privilegia; ad extorquendam libertatem, Dominantibus semper invisam. Mera sine dubio insomnia erant. plebs tamen promiscuè credebatur, querebaturque; sine veri, aut falsi discrimine; ut quemque merus,*

dolor,

dolor, indignatio, conscientia impulerat. Hinc nefariæ voces, & turbulenti sermones, qui intra paucorum conscientiam ante occulsi, tunc primum soluto metu vagabantur. Libertatem ejusmodi loquendi protervia Procerum aperuerat.

Forte eâ tempestate inciderant Montignæi nuptiæ. Multi ex magnatibus ad solemnia convenerant. Incalescentes mero in Inquisitionem, & edicta atrociter perorabant; nec maledictis abstinebant in Regem. adeò ut quidam obtestarentur sacramento, ni leges flecteret suas, ab invito se libertatem expeturos. Quæ vox ab astantibus excepta, & inde repens in vulgus, nihil modestiæ reliquum fecit. Positi ad valvas Procerum palam libelli; parentes, patroni, protectores novæ religionis appellabantur; & si animus sit pro libertate consurgere, promittebant non de fore populum. Quidam etiam mimographorum, & id genus ludicra carmina in sacerdotes, & episcopos spargebant; simul in Romanum Pontificem exonerabant virus insanientis ingenij. Nec quidquam eorum latebat Gubernatricem: sed de imperio Regis sollicita, à primoribus civitatum secretò quærebat, an supra remedium malitiâ consisteret. Plerisque omnibus consistere negantibus; Privatum Concilium cum Proceribus in curiam contraxit, rogatura auxilium. Anceps deliberatio

fuit, hinc Inquisitionis invidiam, inde oblatum Regis imperium reputantibus. Sententia Viglij litterarum regiarum publicationem differendam esse ferebat; quo in statu respublica esset ostendens. importuniora remedia illa pristinis malis. Monendos potius Inquisitores, ne iudicia, quæ in hæresim habent, ultra solitum intendant, vel ad aliena traducant delicta, & sine duritie potestatem exerceant. Huic mox consilio Auriacum adversarium expertus est. Liquidum Regis imperium sine contumaciæ scelere protrahi non posse, interim rem esse altam, plenamque periculi. quomodo tamen excusaturos, quod tot protelationibus deliberatam ejus voluntatem frustrarentur? Agedum, inquit Viglius, ego totam Regis iram in me suscipio. servata reipublicæ tranquillitas nos absolvet. Et videbatur Gubernatrix inclinatura in hanc sententiam; cum Auriacus irato similis, intonare cœpit; perfectum hæctenus, ne quid amplius à se desideraretur. nihil litteris, nihil legationibus profectum. quid ergo expectarent? nisi parère omnino nollent Regi, ut omnem ipsi invidiam in Proceres rejicerent. Incerta consilij Gubernatrix, atque huc, illuc ex cujusque sententiâ fluctuans, accessit tandem tristiora suadentibus. quanquam irati populi insaniam & impendentia pericula satis prospiceret: omnem tamen fiduciam in

nproceribus reponerat. Sed illi econtra maturabant exitium publicum. ut funestus rerum exitus probaret, consilium quod ipsi tradidissent Regi, fuisse optimum. Lætus ergo Auriacus, atque renidens, proxime sibi affidenti susurravit in aurem, visuros se prope diem ingentem tragœdiam.

Sed locus admonet, ut de initijs, & progressu Inquisitionis pauca differam; quibusque causis ad hanc legum acerbicatem perventum sit. Hispania à Romanis subacta, frigente jam imperio, Alanis, Vandalisque Galliâ pulsis refugium dedit. Quos cum & illic Gotorum arma persequerentur, Genserico, & Gunthario ducibus trajecere in Africam. Gotti vero tanquam non sibi, sed Hispanis ipsis vicissent, pristinis incolis coadunantur, & ex varijs gentibus vnum veluti corpus, & Christianum populum constituunt. Post multum temporis Rodericus Rex nobilissimæ filiæ stuprum intulit. Julianus comes puellæ pater, in ultionem sceleris Alanos, Vandalosque rursus accersit in Hispaniam. Qui permixtis sibi Iudæis, ac Saracenis, ingentique variarum gentium colluvie, opposita Africæ litto-
ra populis inundant. Hispanos congregi-
austos, varijs cladibus afficiunt. Postremo ad
internecionem cæcos, & in Asturiæ compul-
sos saltus, pro victis relinquunt. Inde Bar-
bari jam securi, & sibi quisque regnum
occu-

*Initium
Inquisti-
onis.*

occupantes, in diversa distrahuntur imperia, sed nec infelicis exercitus reliquæ in horridis suis montibus diu quievêre. Pelagium quendam regio ortum sanguine, ducem assumunt. Cujus fiducia cum Barbaris conferre manus ausi, & interdum victores, subegere primum finitimos. deinde alium post alium Regem aggressi, dum cum singulis pugnant, magnorum incrementorum fundamenta collocant. Sed nihil adhuc quam sceptrum victis ademerant, tributo contenti, quod capitatum pendere solebant barbari. Cæterum Christianis cum Saraceno non satis conveniebat, crebras iras exercentibus discordia religionis. Et barbari fere potentiores erant, quam ut timeri non possent. Itaque Ferdinandus, & Isabella semel & in perpetuum securitati consulere volentes dimittunt per regna præcones qui juberent omnes excedere regno, aut Christiano ritu imbui. Plures Mauri pene octo jam sæculis Hispaniæ incubantes, redditi sunt Africa suæ. multos tamen natalis soli dulcedo retinuit. Qui ne simulata religione inter Christianos profani viverent, Ferdinandus atrocibus deterruit legibus, & ad eosdem persequendos Inquisitores instituit. Sed ut potestatem illam sanctiorem efficeret, Dominicanæ familiæ peculiarem fecit. non habentibus tribunal erexit. leges, & cæremonias in eam rem utiliter reperit, & ad terrorem

omnia

omnia instruxit. Dammati tanquam piaculares victimæ ad supplicia protrahuntur. solemni pompa sacerdotes præeunt, sacrum canentes carmen. Pone sacerdotes reus sequitur, croceo amiculo velatus, quod nigrantia geniorum simulacra, circumquaque interfingunt. mitram è papyro capite sustinet, in modum turbinis surgentem; in cuius apice humana eminet species, lambentibus flammis terribilis, quam circumvolantes geniorum figuræ horribiliorem efficiunt. pila ori inserta vocem impedit. Sequuntur hunc Abbates, & canonici pontificali cultu adornati. Post quos præsides, gubernatores, magistratus, & tota nobilitas. Crederes funus ad cremandum efferri. Et hæc est illa Inquisitio, ad cuius nomen Belgæ adeo exhoruerant. Multitudini utcumque formidabilis, cuius animos nihil magis quam rerum umbræ, atque oculis subjecta terculamenta penetrant: tamen nihil in se habet, quod prudentiores deterreat. Cæterum vetustissimi Belgarum inter sectas quoque iactati fuerunt. adeoque hæresis anno DCCXII furialibus facibus Gandaveses armavit in mutuum exitium. Eam tamen non ferro, non metu legum, aut sanguine: sed morum disciplina extinctam comperio. Exin continua pax, ac durata in Romanam sedem fides, & longa securitas ecclesiæ, cuius tranquillitatem

anno

anno MCCCCXLIV homo plebejus Duaci sollicitare ausus, petitis ab Archiepiscopo iudicibus, violatæ religionis pœnas primus exolvit. Urbanis magistratibus insolitam sibi quæstionem exercere non audentibus. Quippe canonistarum suffragia Pontificio foro peculiarem fecerant. At posteaquam Martinus Lutherus tentare publicam animorum pacem, & in Christianorum exitium crescere cœpit: religionis inclinationem exceperet leges & iudicia, ad extinguendam tabem composita. Ac imprimis Leo Decimus Pontifex maximus in contumacem Lutherum atrocissime detonuit. nec contentus censura ecclesiæ; insuper Hieronimum Alexandrum Præpositum S. Ioannis Leodiensis, Protonotarium, ac bibliothecarium apostolicum legavit ad Carolum imperatorem, audacis insaniæ ultionem provocans. Et quidem Cæsar habitis Wormatiæ comitijs imperij, postquam Lutherum publica fide interposita eo accitum, fatentemque palàm scelus, frustra sollicitasset ad palinodiam, illic unde venerat secure redditum, severissimis sanctionibus proscripsit. Legesque has omnium primas post Non. Maij MDCXXI in sectarios vibravit.

I. *Ne cum Martino Luthero hospitij, vel commercij jura misceto.*

II. *Quisquis eum habuerit in potestate, plectito, aut vinctum Cæsari transmittito.*

III. *Illicitis*

III. *Illicitis ejus commentis ne adharere; adherentes cum ecclesia in gratiã redeunto, aut legibus plectuntor.*

IV. *Damnatorum bona fisco, judici, delatori, addicuntor pro equalibus partibus.*

V. *Famosos, vetitosque libellos, seu probrosas imagines ne parato. paratos exurito.*

VI. *Typographi quæ ad religionẽ pertinent sine censura Ordinariorum ne excudunto. in cæteris à Cæsare facultatem postulanto.*

Cæterum prævalente impetu novitatis, successit inquisitio; & ipsa suis armata legibus. quam primus omnium Franciscus Hulstius Brabantix Consiliarius anno MDCXXII in Belgio exercuit. Iacobus Laurentius Mechliniensium Præses ei præerat. viri boni, industria validi, moribusque insontes, apud Cæsarem tot virtutibus commendari promeruerant. Cæterum plerisque hanc potestatem Pontificio foro peculiarem esse contendentibus; Adrianus Sextus diplomate firmavit. theologos tamen aliquot in assessores Hulstio attribuit. Ei postea Clemens Pontifex jurisdictionem ademit, Cardinale à Marca episcopo Leodiensi succedere jussit. Nec à Marca tot simul curis par esse poterat. Itaque precibus Cæsaris Pontifex indulgens, anno MDCXXVII tres quæsitores Belgio assignat. Præpositum canonicorum regularium Aspensium Flandriæ imposuit. Præpositum Scholarium Montensium Hannoniæ, atque adiacentibus provin-

vin-

vinciis. Iacobus de Montibus Decanus Lovanienſis ſevero atque implacabili ingenio erat. eoque accommodatior vitijs temporum, Brabantia, Hollandia, Zeelandia, Friſia, præfectus eſt. Multis ille recordiam doctrina excuſſit. plures flagitium ſupplicio finiêre. Poſt ejus mortem, ceteros ut functione illa indignos, amotos accepimus. Ergo Paulus Tertius Pontifex anno M^o XXXIII Renardum Tapperu rheologum atque decanum, Michaëlera que Drachium, I. C. & utrumque profefſores Lovanienſes ſubſtituit. In quorum locum Pius Pontifex anno M^o LX Iodocum Tiletanum Præpoſitum Wallecourtij, necnon Michaëlem Bajum canonicum, theologos Louanienſes inſtituit. Quibus Caſar prid. Cal. Jul. M^o L. querendi leges præſcripſit in hanc formulam.

Inquiſitores, & delegati, ad ſcito tabellione commiſſas ſibi viſitabunt provincias impendio publico. Amagiſtratibus, viriſque piis, & integris diligenter quærent in hereticos, aut non perſunctorie ſuſpectos. Qui damnatos habeant libros, qui legant, qui conuenticula in quibus de religione & ſcripturis tractetur, foveant, qui hereticorum fautores, qui receptatores. Tabelliones ſcriptis elogia mandent atque cuſtodiant.

Fidem teſtium haut aliter explorent; quam juſſurandi religione obſtrictam. illos interim ſerio admonent, ne vel invidia, vel odio, vel alio pravo affectu quemquam inſimulent.

Qui

Qui eâ lege detulerit, ut nomen ejus non inferatur
 elogio; ne admittatur in testimonium.

Ea quæ deferentur occulta maneant. Nomina de-
 nuntiatorum, aut testimonia, haut aliter Inquisitores
 publicent, quàm si adversus reos judicium experti fue-
 rint.

Delatores interim indifferenter audiant. Cum
 sinceram fuisse delationem constabit ex aliorum testi-
 moniis, delatum vocent in jus, sine respectu nullitatis
 prioris denuntiationis.

Si quis invidia, vel odio, aut pravo animi affectu
 falsò deferat; judicibus & magistratibus, aut supre-
 mis curiis plectendus tradatur.

Quisquis ad Inquisitores vocabitur, venire debet;
 cujuscumque tandem auctoritatis, vel condicionis, sive
 presides, sive consiliarii Provinciales, aut magistratus,
 aut consules, vel senatores. Eosdem ad juramentum
 compellent, dicturos se ex animi sententia, quæ vel sci-
 ent, vel rogabuntur; utrum ne cognoscant heretico-
 rum quempiam, aut vehementer suspectum.

Qui testimonium invitus dixerit, aut omnino per-
 hibere detrectaverit, ab Inquisitoribus admonebitur. Si
 admonitus non paruerit, tanquam fautor rapietur in
 judicium; aut arbitraria plectetur pœna.

Et si in pristina contumacia laicus perseveraverit,
 ex edicto tanquam fautor hereticorum plectetur, ad-
 versus ecclesiasticos jure agetur.

Prefides, consiliarii, judices, prætores, vasalli, & ge-
 neraliter quicumque officiales, magistratus & subditi,
 Inquisitoribus, tabellionibus, aliisque ministris auxi-
 lium

lium præstent. tutos eos ab injuria reddant. contumeliam inferre ausos pœnis coërceant. Si quis neglexerit, aut dissimulaverit, ut fautor plectetur.

Hi, quos liquebit esse hæreticos, aut in edicta peccasse, vel qui duorum testimonio, vel alioquin legitime ejusdem criminis convicti fuerint, comprehensi compingentur in carcerem. Iudices & officiales eam in reum præstent operam suam. inviti, & negligentes pœna fautorum plectantur.

Inquisitores à Casare litteras accipiant ad compellendos iudices, & magistratus in auxilium. Nam & Casar supremis, ac Provincialibus Curis mandaturus est, ut de invitis, & negligentibus pœnam sumant, vel in eos se animadversurum. Ecclesiasticis, ab Inquisitoribus comprehensi, condantur in carcerem Concilii Provincialis, aut ordinarii. adversus quos agatur sine strepitu, aut forma judicii. Lite instructæ Concilio Casareo nonnulli adsciscantur ad ferendam sententiam.

Quisquis ab Inquisitoribus in hoc eligeretur, de causa cognoscere debet, & ad absolutionem, vel condemnationem rei suffragium promere.

Concilium quoq; Provinciale cognoscere, & pronuntiare cogatur, si ab Inquisitoribus interpellatum fuerit.

Si quis gravabitur, aut omnino detrectaverit conferre operam suam, debebunt hoc ipsum Inquisitores denunciare Gubernatrici, aut privato Concilio. Si Inquisitores adscito sibi Consiliario aliquo degradandum esse reum pronuntiaverint, laicus iudex sine mora degradato sumat supplicium.

Si ex

Si ex elogio appareat laicum edicta transgressum esse; Inquisitores negotium conferant cum consiliario Casareo. ex cujus relatione Provinciale Concilium in fontem secundum edictum animadvertet.

Sed ne interim Inquisitores incurrant periculum irregularitatis, veniam expectabunt à sede Apostolicâ.

Interea ad conficiendum elogium, Consiliarium sibi adsciscant. qui, si in edicta peccatum videat, magistratibus regionis, aut Provinciali curiæ, & procuratori Generali elogium communicare debet, ut adversus fontes litem instituant.

Si laicus ex elogio suspectus appareat, in edicta tamen peccasse non probetur: tunc Inquisitores adscito Consiliario, vel perito aliquo à Provinciali curiâ delegato, de causa cognoscent.

Similiter si lite coram laico instituta, in edicta peccatum esse non liqueat; reus tamen aut suspectus, aut jure communi plectendus videatur: utique iudex reum absolvet ab instantia: ad Inquisitorem tamen transmittet, ut cognoscat ille, an ex integro in jus vocari debeat.

Provincialibus autem curiis mandat Caesar sub pœna indignationis, ne Inquisitoribus impedimentum faciscant. & si cōtroversia inter eos oriatur Gubernatrici denuntient.

Officiales, & Ordinarii molestiam Inquisitori non exhibeant: alioquin ecclesiasticis censuris deterreat eos Inquisitor, aut Gubernatricis opem impleret. illa vero subsidio erit Inquisitoribus, cavebitque ne tantum sanctum differatur negotium.

Sed nec è contra Inquisitor, Officialis, aut Ordinarius jurisdictionem perturbet.

Cum alterius provincie incole ad Inquisitorem deferentur; elogium ille transmittet ad Inquisitorem domicilii, ut de crimine cognoscat.

Inquisitores quoque pastorum mores expendant, an viri boni, & sinceri, an catholici sint. si qui mercenarii deserro monachorum habitu pastoralia suberint officia, submovebit eos Inquisitor; quamvis ecclesiastici iudicis consensu rationem vivendi, cultumque mutaverint.

Pastores palam foventes concubinam, aut qui catervis scandalo fuerint; item indoctos, & inidoneos, episcopi, & Officiales, ex relatione Inquisitorum submoveant, dignioresque substituunt. salvo jure colationis, & presentationis. Si episcopi, aut Officiales parere detrectaverint, Inquisitor imploret Gubernatricis auxilium.

In ludimagistris famam, & mores observet. si quid juvenuti prelegant. si quid emendandum dixerit, denuntiet iis qui subrogandi jus habent; ut ipsi corrigant, vel si videbitur ludimagistrum dimittant. Qui si hoc ipsum facere gravabuntur, Gubernatrici denuntiet. Inquisitor denique in libros inquireret, ne damnati, aut suspecti excudantur vel distrahantur. item in mores, & familiaritates typographorum, & bibliopolarum. si quid corrigendum erit, statim emendet, ex magistratus aut curie Provincialis suffragio.

In primis ea adhibenda est cura, ne pium hoc nego-

tium ex difficili reddatur impossibile; simul ne emungant, aut deglubant populum Inquisitores. & ante omnia remedium adhibeant his, quæ sine periculo religionis, aut detrimento reipublicæ ferri non possunt. per sua sumque omnibus reddant, se non quæ sua; sed quæ Christi sunt querere. in hoc potissimum intenti ut à Belgio contagionem arceant.

Inquisitores eorumque ministri, stipendium à Cæsare accipiant.

Impensas capturæ & carceris præstabunt iudices, qui manum reo injecerint, quas rationibus Cæsaris imputent.

Philippus Rex III Cal. Decemb. MDLV, sicut antè diximus, imperium adeptus, hæc parentis sui præscripta diplomate corroboravit, & sub titulo nominis sui tulit ad populum. Sed medio tempore alia, atque alia edicta. gliscen-
tibus indies novis sceleribus, quibus sequentes leges obviam ibant. Primæ illæ Anno MDXXXVI ultra multam nihil inflixerant, quas An. MDXXXIX transgredi capitale fuit. Mox MDXXXI. MDXXXIII. MDXLI. MDXLIV. & MDXLV. variè auctas: dein MDXLVI intensas; atque MDXLIX interpretatas, ad ultimum Cæsar III. Calend. Maji MDL in unum omnes corpus contraxit, & hanc tabulam populo proposuit.

Libros Martini Lutheri, Ioannis Oecolampadij, Ulrici Zwinglij, Martini Buceri, Ioannis Calvinii, editionesve ab universitate Lovaniensi proscriptas, ne vulgato, ne distrahit, neve legito. Famosas, &

fas, & probrosas in religionem imagines ne fingito. fides ne retineto, ne distrahito. sacras imagines ne violato. secretos cœtus ne agitato. à conciliabulis, & conventiculis abstineto. Extra theologos ab universitate admissos, de scripturarum sensu sermonem, controversiamque nemo misceto. Proferendi, differendi, concionandi illicita jus non esto. Qui secus faxit, perduellus esto. ex die criminis intestabilis esto. alienandi facultatem ne habeto.

Pœnarum gradus sunt. pœnitentia ducti, si viri, gladio plectuntor. fœmine in terram vivæ defodiuntor. contumaces igne cremantor. bona universorum in fiscum rediguntor.

Domum sciens ne aperito sectariis. victum, & mictum ne administrato. ad Inquisitores vel magistratus deserto. quod si quis earum rerum præscriptum excesserit, noxia par ceteris esto.

Qui imprudens heresim contraxerit, & innocente habitam legitimè maledixerit, si de religione sermonem sparserit, relapsus habetor.

Qui suspicionibus diffamatus heresi maledixerit, aut ex ea causa pœnas dederit; amplexus illicita, et sine edicta non peccaverit, relapsus habetor. Relapsi ultimo supplicio, cum publicatione bonorum puniuntor. Suspecti vel ad pœnitentiam admissi, ad magistratus dignitates, officia ne assumuntor.

Peregrini ad incolatum sine testimonio parochi admittuntor, suspecti habentor, in jus rapiuntor.

Patroni & magistratus territoriorum, flagitia ad laicum judicem spectantia animosè vindicantor. alii-

quin imperio & jurisdictione privantur, arbitrariam multam incurrunt.

Inquisitoribus cum in jus vocant, aut in vincula ducunt subsidio sunt. si ad perseguenda ea, quæ ad Inquisitionem spectant, concurrere velint, admittuntur. Procuratores fisci negligentibus, & dissimulantibus dicam scribunt.

Archiepiscopi, episcopi, archidiaconi, abbates, prelati, capitula, vicarii, Officiales, Pontificii judices, atque Inquisitores in sacerdotes hereticos judicia exercent.

Ad perpetuos carceres damnati, vel ad palinodiam admissi, si præterea in edicta deliquerint, seditiosius egerint, aliudve turbulentum peccassint, magistratus publicationem bonorum persequuntur.

Hereticum ad Inquisitores, episcopos, vel parochos deferto. transgressorum edictorum ad magistratus. qui celaverit, fautor habetur, pœnâ vindicator.

Delator dimidium bonorum convicti auferto; ita tamen, si ultra centum libras Flandricas in bonis non habuerit. eorum quæ amplius centum in bonis fuerint, dimidium percipito.

Qui conciliabula, & conventicula indicasset, si particeps fuerit, impunitatem ejus rei habeto. si non fuerit, dimidium bonorum centenarii, decimamve eorum, qui centenario majores erunt, auferto.

Judices provinciales de his delictis cognoscunt. magistratus municipales si prævenerint, judicium exercent. bona tamen principali fisco addicunt, deductis impensis. salvo tamē jure XII. Cal. Decemb. MDXLIX vassallis præscripto.

Pœnas legum arbitrari, vel mitigare fas non est, qui faxit, dignitate, & officio privator. ad magistratus, & honores inhabilis esto. pœnam arbitrariam incurrito.

Fugitivi, & contumaces pro convictis habentur. qui pro fugitivis Imperatori supplicaverit, ad publica munera, ad honores, ad postulandum indiguus esto.

Artem typographicam sine veniâ ne exerceto, nihil sine facultate Ordinarii prelis committito. Qui secus faxit, & illicita impresserit, pœna sectariorum plectitor: si licita; exilium, & quinquaginta libra pœna sunt. domini pro familia tenentor. famuli extra officinam heri ne imprimuntor.

Facultatem imprimendi, nisi boni nominis, nemo impetrato. Qui facultatem impetraverit, juramentum prestat, nihil extra provinciam, citrà censuram excusurum. nomen, & domicilium, simul & compendium diplomatis libellis prefigito.

Ante distractionem librorum, Ordinariis aut vicariis exemplar transmittito. sin secus, arbitraria pœna plectitor. Bibliopola sine facultate ne sunt. librorum non privilegiatorum questum ne faciunt. Editiones extra provinciam excusas ante censuram Ordinarii, aut vicarii ne prostituuntor. alioquin si illicita distraxerint capitale esto. si licita xx. Caroli pœna sunt.

Boni nominis bibliopola sunt. in hæc leges jurantor. extra civitates ne habitantor, neve distrahantor. inventarium licitorum, & illicitorum librorum in officina

officina habent, vel centum Carolis mulctantur. Magistratus municipales, cum eruditioribus bis quotannis officinam scrutantur. bibliopole magistratibus officinas aperiunt. præter bibliopolas nemo venundato.

Ludum litterarium sine venia magistratus & parochi, vel eorum quibus hæc provincia mandata est, nemo aperito. noxa XII. Caroli sunt. iteranti, poena dupli, cum exilio. boni nominis professores sunt. libros ab universitate Lovaniensi præscriptos juventuti prælegunt.

Harum legum æterna auctoritas esto. ac ne in oblivionem veniant; singulis trimestribus publicantur. magistratus, si omiserint decem Carolos fisco præstanto. secunda culpa duplo plectitur. tertia poenis legum tenetur.

Ac ne tum quidem omissum, quin multa, & diversa Antverpienses quærentur. Terrebant illos præcipue quod cum inquinatis hominibus miscere hospitium, & inire commercia vetabantur. Igitur Cæsar VII Cal. Octob. MIO L. leges suas ad ultimum interpretatus, hæreticos in fraudem legum tantum, alienandi jus non habere edixit; advenasque passim hospitio suscipi posse, si nihil irreligiosius, aut seditiosius dixerint, egerintve. Sic tandem ei rei pacem paravit, quoad sequens temporum malignitas, rursus in edicta consurgeret.

Ergo ut istuc redeam, unde me necessitas paullo longius abduxit; posteaquam litteræ

Regiæ, (quas supra retulimus) à præcone vulgari, & in fontes pœnæ revocari cœptæ; immanè, quantam feralis illa vox excitaverit facem. non jam solum territa plebes seditiosius fremere: sed & omnis factio nobilium. totaque provincias murmur & infania pervadere, hoc non esse regnum exercere, sed tyrannidem, cum alijs mortem, alijs exilium, omnibus metum prætextu violatæ religionis intentet Rex Philippus; ut singulorum bonis re vera inhiet. non se adeo stolidos, ut ignorent, quæ sint officia principis, quæ populi. debere se obsequium, cætera liberos solutosque. Proinde si pergeret ille tentare, quæ extrema sunt in servitute, inventurum qui armata opponent corpora sua, bello honestius, quam licetorum manibus perituros. Hæc & ejusmodi per cuneos, ac conventus promiscue jactabantur. Nam plerique re vera credebant Hispanicæ Inquisitionis adferri initium.

Eodem tempore Maria Portugalia Regis filio genita, in Belgium venit. Alexandro Farnesio Gubernatricis filio paullo ante desponsa; & ad eandem accersendam comes Mansveldius unà cum familia in Portugalam concesserat. Nuptiarum dies pro magnitudine fortunæ apparatus insignis, multos mortales exciverat. Nam & pater Octavius magna Italorum juvenum manu advenerat. ac ne studio magnificentiæ Belgæ vincerentur, cultu ad

pom-

pompam exacto, hastiles ludos ad invidiam
 instruxerant. Mensis November erat. in hoc
 ultima dies S. Andreæ sacer, magno honore
 aurei velleris equitibus colebatur. Quippe
 patronum eum majorum pietas huic Ordini
 præscripserat. Cum igitur solita sacrificij so-
 lemnia ipsos proceres cum reliqua nobilitate
 corrogassent in templum; Præses Viglius
 Ordinis Cancellarius pro concione exponere
 cœpit; *Splendidissimum hunc Ordinem, haut alia
 causa cœpisse originem, quam ut religionem & concor-
 diam, maxima regni præsidia, Proceres alerent. Basim,
 & fundamentum reipublicæ religionem esse. sine illa
 humanarum rerum, regimen stare non posse. tutelam
 ejus omnibus incumbere; ac in primis Principibus viris,
 ad prodendum in vulgus exemplum. Cæteros mortales
 Regibus subijci. Reges autem Ecclesiæ. nec eam esse ali-
 am quam Romanam; hoc est, Christi Ecclesiam, quæ à
 temporibus apostolorum continua serie ab nos descen-
 dens, Beatum Andream huic Ordini patronum dede-
 rit. Eundem sicuti memoria traditur, idolis, sacrificia-
 re jussum, Agææ proconsuli intrepide respondisse, se cot-
 tidie pretiosissimum corpus, sanguinemque domini no-
 stri Jesu Christi æterno patri in victimam offerre illam
 esse veterem hereditatem ecclesiæ, ab ipso Christo nobis
 testamento relictam. multos olim ecclesiam expertam
 hæreticos: neminem tamen hætenus inventum esse, qui
 in sacrificium consurgeret, tantique sacramenti verita-
 tem in questionem revocaret. Hanc primum ætatem
 oppugnasse sanctissimum mysterium. Nec habitura
 fuisse*

fuisse commenta illa tot sectatores, nisi accessissent studia Principum, privatis respectibus cuncta novantium. Non Reges Anglia, non Germaniae principes amore divini cultus professiones illas amplexos esse. alios, ut licentius indulgerent voluptatibus; alios, ut lautis sacerdotum patrimonijs implerent ararium accessisse huius disciplinae. Gallorum denique Proceres ambitione flagrantibus, aulaeque infensos, quo factioni suae vires, & in emulos potentiam quaerent, praebuisse se tumultuantibus duces. breviter, si à principibus mutata religionis causam exigas, haut aliam reddituros, quam ut rationibus politicis, ad cuiusque affectum, pro larva serviret. Hinc vero tabem illam cepisse incrementum. quae apud nos eo proclivius erui possit, quod intra obscurissimorum hominum ingenia adhuc absconderetur. Et hanc potissimum sollicitudinem ad Proceres spectare, aurei velleris sacramento obstrictos.

A plerisque effuso risu excepta est oratio; interrogantibus ecquas adhuc haberet aniles fabulas, qui modo de sancto Andrea vanissima commenta, somniaque recitasset. Quae ex eo hic inferui, ut corrupti saeculi mores noscitantur. Quippe nobilitas in segnitiam, torporemque resoluta, necut olim intenta ad martem, pascebat animum peregrinationibus. Ac specie studiorum Genevam transiens, dum bonas artes, & civilia investigare crederetur; pravos ritus, turbidosque mores in patriam referebat. Hinc pristinatorum sacrorum fastidio laboravit. Numen denique

contemnere cœpit. de quo ad ultimum nihil certi habuit.

Circa idem tempus, Svartenburgius, Hollius & Westerholtius Bruxellis agebant. Germani principes erant. Sed à sensu majorum abstracti, laceſſebant subinde cavillis patientiam Procerum, & si in eum modum inceſſerentur, ferro se libertatem afferebant ulturos. furiosi turbines ad discutiendum composita, per quorum etiam amicitiam Belgæ fidentius scelera audebant. Et mox omnia in turbas vergere. Provinciarum Gubernatores concordî voce denuntiabant Gubernatrici, non velle se, & si maxime vellent, non posse tamen Inquisitoribus administrare subsidium, aut invidiosissimarum legum exercitium admittere. ita induxisse in animum, si obstinatius pergeret ipsa mandare, quæ communi officerent libertati, continuo se magistratu abdicaturos. Brabantia Ordines apud Provinciale Concilium (Cancellariam ipsi nominant) exponerent libello, non esse fas ecclesiasticis in Brabantia incrementum accipere, aut extra pristina tribunalia in jus vocare. easdem leges sacramento Regis sancitas esse, proterique, quoties contra solitos mores inferretur Inquisitio. Proinde ut revocaretur mandatum, quo magistratus civitatum Inquisitoribus adesse juebantur, orare. Trepidante consilijs Curia, consultatio ad Gubernatricem rejicitur. Et illa quidem

quidem attonita, primò, & ante omnia Inqui-
 sitorum Lovaniensium sententiam exploravit.
 cum illi nescio quid inordinatum promissent,
 Brabanticæ Curiaë senatores, cum Privata
 Curia, atque una Proceres in consilium adhi-
 buit. Tres fuere sententiæ. Prima Cancellaria,
 & illa obscurior. singulis non satis adhuc
 audentibus invidia se offerre. Post apertius
 suffragari iussi, Inquisitionem hactenus Bra-
 bantis insolitam pronuntiant. edictis, & legi-
 bus non inusitato ejusmodi remedio compellendos esse hæreticos ad officium. Privata Curia
 censebat Brabantos Inquisitioni obnoxios.
 Sed Proceres statim Cancellariae assentiebantur :
 posteriorem sententiam ut duram rigidamque reprehendentes,
 alteram illam laudabant, tanquam moderatam, ap-
 tamque tempori; & quod equum esset credere,
 cum de interpretatione legum quaeretur, leges
 ipsas tractantibus. Orta ergo est & tertia
 sententia. Nam cum cæteræ curiaë hoc amplius
 decernerent, referendum esse de toto negotio
 ad Regem; Proceres econtra vociferabantur,
*Non esse nunc tempus respiciendi ad tam serum
 auxilium. Imo confestim, & sine mora
 pronuntiandum pro legibus patrijs, in quarum
 justitiam plurium suffragia consentirent. nihil
 enim Ordines arbitrarios, quam negotium ex-
 trahi, ut tempore evanescat. Et sine mora
 Gubernatrix Proceribus accessit, cujus imprudentia*

consilij, sequentium malorum eventus explicuit. Mox quippe cæteræ provinciæ idem postulantes, non expectato Gubernatricis imperio universis Inquisitoribus adimebant jurisdictionis ministerium. Inquisitores vero paullo ante à Gubernatrice ad constantiam severitatis animati, jamque attoniti, incertique quid agerent, vanis querimonijs in aula exprobrabant, compelli se ad intensionem officij, cujus potestas à magistratibus destituta, sine auctoritate, & formidine, imo vana, & ridicula relinqueretur. simul omnes parati Inquisitionis munia deponere; nihil aliud retulere quam verba, & voces, & adulatoria aulicorum fastidia. ambiguâ semper Gubernatrice, reliquisque occultè adversis.

Quæres vivendi licentiam palam solvit. populi mores, studiaque labefactavit. At nihil æque publicam acceleravit calamitatē, quam turbulenta colloquia, quibus per multos hostice dies, non solum otiosa, segnisque multitudo maledicis sermonibus traducebat Regem: sed & nobilissimi passim viri. quem ego morbum perniciosissimum judico, quando à capite diffunditur. Ergo ex omni parte seditionis materia quærebatur. multis haut obscure frementibus, vindicandam esse ferro libertatem. Atque omnia prorsus audaciæ opportuna dicebant. *Nullum in Belgio peregrinum exercitum. veteranos alieno ære oppressos, perinde querulos,*
quibus

quibus in pace nulla spes reliqua. causam, & initium ad flagitanda per seditionem stipendia circumspicere. nec à Gubernatrice ad expeditionē exciri posse, promissis toties frustratos. Quid tamē si excirentur? nullum ex ipso metum. qui non integram fidem adferrent, plerisque centurionibus Inquisitionem detestantibus. ceterosque facile consensuros in scelus, cum Proceres, cum tribunos, cum duces in partibus viderint. Tardum esse peregrinos elucere exercitus. sed nec illos sine stipendio vexilla servaturos.

*Exordium
conjuratio-
nis nobi-
lium.*

Hos & ejusmodi sermones pronis auribus plerique accipiebant, expendebantque. nam & opes reipublicæ accisas noverant, vulgatis, passim arcanis imperij. Hinc audacia, atroxque consilium, & fiducia rerum novandarum, jam primum nimia licentia, dein conscientia labentis aulae, & quod negari non potest, novitatibus oblectatae; cujus mores, & ingenium omnis fere regio induerat.

Primum conjugationis consilium Bruxellæ fuit. sex nobiles ad cœnam convenerant. interque pocula increpantes ignaviam Procerum, quòd toties de abroganda Inquisitione consultando perdidissent operam; atque inde indignitas animos acueret, tristissimum facinus exorsi sunt. ferendum utcumque erat, et si non æquo animo, si saltem plebei homines tanto sceleri præbuissent initium. sex autem equites conjuraverunt in perniciem publicam, & pacem Belgarum, statumque concussere. nec enim plures in exordio fuisse memoratur.

ut

ut jure miretur posteritas, à tam paucis cœptum, quod tot millium sanguis, nec adhuc satis expavit. temulenti per insolentiam, atque lasciviam suscepere nefanda consilia, ut pari audaciâ jam sobrij, nec minus vecordes exquerentur. Seu compromissum, aut compactum, seu societas (quæ inter malos nulla esse potest) sive potius conjuratio, seu quoquo nomine hoc ipsum quod egerunt, appellandum sit, fide invicem datâ acceptâque, subscribere certæ formulæ. De nominibus auctorum omnium non convenit. Quædam ætas oblitteravit, atque odium partium. ego quoque consultò nonnullis parco, quorum vestigia per annales dissipata invenio. non quod posterorû magnitudinem in majorum maculis, pudendisque imaginibus, offendere metuam. nam quomodocumque hæc scripsero, scio mihi imminere invidiam. nolo tamen erubescant illi, quos jam fastigijs admotos video. quidam enim hodie eâ laborant intemperie animi, ut majorum sive errorem, sive fatalem vecordiam exprobrare non timeant liberis innocentibus. Inimica res tranquillitati publicæ, multisque gentibus civili sanguine per factiones expiata. Ego virtutes, & vitia temporum tradere constitui: nemini vero ruborem exprimere. Cæterum Philippum Marnixium Sanctæ-aldogundum legem foederis in hunc sensum dictasse comperio.

H

Satis

Formula
con iura-
tionis.

Satis constat, quosdam perversos, callidosque homines, insatiabili avaritia, intolerabilique ambitioni, & superbia sua inservientes, sub falsæ religionis umbra, sub publicæ tranquillitatis prætextu, perduxisse eo Regem; ut conatus ille sit, contra bonorum suffragia, contra sacrosanctum Deoque & hominibus dictum sacramentum, perniciosissimam Inquisitionem per vim inferre. rem gentibus abominandam, divinisque, & humanis legibus contrariam, infandam ejus crudelitatem, nulla infidelium barbaries, nulla tyrannorum sevitia exæquat. nec ob aliud reperta est, quam in contemptum divini nominis, & exitium publicum. Si quidem jurisdictionem omnem Inquisitoribus transcribit. ceteros in servitutem redigit. civium omnium capita in discrimen adducit. Nemo enim insons futurus est, quisquis vel sacerdotem, vel Hispanum inimicum sibi inveniet, vel scurram aliquem in caput suum subornatum. Nam dicenda causa potestas, omnisque defensio reis adimitur. Hæc ergo revocamus ad animum. & officij nostri ducimus imminentibus succurrere malis, corporaque & facultates nostras prædæ eripere: ne prætextu violatæ religionis innocentium sanguine calumnia passatur. Itaque pulcherrimum facinus contractâ societate aggressi sumus. gravissimisque obsecrationibus obstringimus mutua capita, nullam nos Inquisitionem in Belgio passuros, nec ullam rem qua eo pertineat, quoquo titulo adumbratam; sive Inquisitio, sive visitatio, aut edictum, seu quocumque

que alio nomine appelletur. sed e contra sublaturus, atque eradicaturus eam funditus, tanquam fontem confusionis, & iniustitia. Obtestamur interim haut alio hac respicere, quam ad honorem gloriamque divini cultus, & amplitudinem Regis, ac salutem publicam. ut salubri aliquâ ratione popularibus discordiis obviare liceat. Proinde Deum in testem accipimus, non commissuros, ut Inquisitio, vel edicta nostrorum quempiam lacefant. cateroqui corpus, & bona oblaturus in ultionem. sed nec ullus color, aut occasio, nullus titulus, aut causa, ad excusationem proficiet, quo minus ad auxilium quisque confluere debeat, etiamsi rebellionis crimen contractum obtendat. Nec enim rebelles dici possunt, qui gloriam quaerunt divini nominis, Regisque majestatem tuentur, & salutem publicam; qui bonorum curam gerunt, uxoremque, & liberos, & familiam vindicant ab injuriâ; in quorum tutelam Deus, & natura universos obstrinxit. Interea ut sancta hac societas inconcussa semper, & inviolata permaneat, fidem invicem praestamus, ea nos acturos, ratumque habituros, quae statuentur ex communi consilio, vel ex suffragio illorum quibus ea cura mandata fuerit. Creatorem caeli, & terrae, mentium scrutatorem, in testem accipimus nostrarum actionum; sanctissimumque ejus nomen invocamus, precamurque suppliciter, ne cœpta hac nostra successus destituat. utque per gratiam S. Spiritus ad honorem sanctissimi nominis sui, publicamque

tranquillitatem, & animarum nostrarum salutem dirigere velit. Amen.

Ipsa ferè retuli verba, sicut erant incompta, atque acerba, quantum Latino sermone assequi licuit. Primus deinde Marnixius subscripsit; & si fallat, iratum Deum, hominesque invocat. Cæteri deinde idem faciunt. Hæc enim erat tessera conjurationis. Cæterum ut furori pararent vires, itum inde per provincias, amicos, propinquos, necessarios, familiares, notos atque ignotos, bonos ac malos, in idem facinus concitant. Multi levis animi vitio easdem partes amplexi sunt: pauci consilio. catholici, an hæretici, nullo discrimine. Toti dies comessationibus transgebantur; & ut quemque in contubernium attraxerant, obviam ei ire, ¹prepnare, amplecti, onerare poculis, præire sacramentum, dextram chartæ ad signandum adducere, dubitantibus exprobrare vecordiam, minis cogere, sic passim, latèque nomina data. & à plerisque tanta securitate, ut ne scirent quidem quid subscriberent, atque interim pigeret exquirere. postridiè verò cum animo suo reputantibus magnitudinem facinoris, non patebat regressus ad pœnitentiam. Auriacus, Egmondanus, Hornanus, Megemus, Bergensis & prætereà multi ejusdem Ordinis, ut auctores, vel participes conjurationis jactabantur, quorum signa quoque falsò codicillis impref-
ferant.

ferant. hac arte centuriones potissimum, & signiferi in scelus obstricti sunt. in quibus tamen plus amentiae, quam sceleris fuit. Scio quoque Henricum Brederodium, in Ordinariae turmae signiferum strinxisse ferrum, quod sacramentum accipere detrectaret.

Primum colloquium factiosis Bredae fuit. Sub Id. Mart. non uno praetextu cum Hornano, ad Auriacum diverterant, secretum initiuri consilium. Forte autem Swartenburgius, Hollius, & Westerholtius in Germaniam recedebant. Hoochstratanus solemne viaticum abituris instruxerat, in Hoochstratenfi praetorio suo, frequentesque conjuratos convivio adhibuit. Egmondanus, & Megemus eodem veniebant. Cum multo incalescerent mero, trecentos, & amplius nobilissimos viros conjurasse in Inquisitionem & edicta Auriacus memoravit, viresque illorum non immodicè aestimare coepit. Megemus novitatem consilii admiratus; quid? inquit, tam pauci in perniciem publicam? ita me Deus, ducenta florenorum millia permiserit mihi Rex, scurris ego illis caput imminuam. Ut facile appareret abhorreere eum à furiosis consiliis. Sublata jam mensa Auriacus sollicita manu Egmondanum protraxit in secretum, totamque scenam conjurationis aperuit. quacumque tandem mente, Egmondanus inde cum Megemo Bruxellam iter instituit. Promptius

hinc agitatum inter temulentos de summâ conjurationis. Auriacum, & Hornanum arbitros fecerant amentia suâ. magna nomina, & momentum partium. Publicis enim consilijs incumbabant. Quærebatur potissimum inermes, an armati; oratione, an libello sententiam exponerent. vicit mitior ratio, ut inermes, & libello; tanquam jus, forumque respicerent. In dictando libello non unus aliquis consensus. sæpius in aliam atque aliam verterunt formam. Sunt qui Hispanicè conscriptum velint. quos ego falli existimo. De Gallico idiomate plures mecum consentiunt. quod & publica exemplaria promiscuè præferunt. apud omnes tamen in hanc sententiam fuisse inuenio.

Celsitudini Parmensi.

Libellus à conjurationis Gu- bernatrici oblatus. Belgas venerationi principis sui religiosus semper fuisse deditos, nullus est terrarum angulus qui ignoret. hanc in primis gloriam nobilibus peculiariter rem genius fecit, fortunarum suarum, vitaque prodigijs pro salute Principis. Proinde nihil prius nobis fuit, quam ne, majorum vestigijs inherentes, vinceremur obsequio. Movemur enim causa reipublica. Aliquantillum invidia subire eligimus, quam intempestivo peccare silentio, & ad præsens omittere, quæ ad communem incolumitatem pertinent. Quantum summæ rerum collaturi simus, tempus aperiet. nullum majus à nobis obsequium

exspe-

expectari potest. Quamvis ergo nemo dubitet,
 haut perperam fecisse Regem, quod servari jusse-
 rit leges, quas rectis forte consiliis Cæsar edixit: ta-
 men habenda est ratio temporis, ejus condicio, alia
 atque alia remedia exigit. Eadem illa leges, ultra
 priscum rigorem exercitata, multorum motuum
 hæcenus causa fuere. Quas cum nuperis suis litte-
 ris Rex non mitigaverit; sed e contra exerceri eas
 acius jusserit: timemus sanè, ne in gravescentia
 mala in tumultus exeant. quos funesta terrarum
 vastatio excipiat. multa cottidiè indicia seditio-
 nis erumpunt. Iamdiu expectavimus, ut Proce-
 res, Ordinesve provinciarum hanc in se curam
 transferrent, atque imminentium calamitatum
 radicem exscinderent: sed cum hoc illi graventur
 officium, & in procinctu stet perniciës, ac ruina
 publica: unusquisque nostrum muneris sui esse cre-
 didit, exolvere se sacramento, atque impendentis
 tempestatis periculum avertere. Satis quippe con-
 fidimus æqui, bonique consulturum Regem hæc mo-
 nita. Maximè enim nostra interest. Quoniam ru-
 ri agentes, & populationibus expositi, omnium pro-
 ximi habemur, in quos tumultuantium rabies fera-
 tur. Adhæc si rigorem illum semel admittimus,
 quem deinceps innocentem Rex habiturus est? non
 deerunt certè, qui improba præmij spe invitabun-
 tur ad calumniam: qui prætextu violatæ religio-
 nis, periculum singulis intentent. quippe accusatis
 nullum relictum est refugium, quàm clementia, &
 dissimulatio judicis, in cujus misericordiâ omnium

vita opesque sita sunt. Oramus ergo ut obviam
 eas: & pro magnitudine causæ mittas ocyus ad Re-
 gem; ut videat, ne quid detrimenti respublica ac-
 cipiat. Salva illa stare non potest, nisi mala hæc,
 edictorum abrogatione antevertat, & perire leges
 malit, quàm rempublicam. Quamvis denique
 necessitas temporis edicta non rejiceret: justitia ta-
 men, & æquitas abrogari postulant. Hujus consi-
 ly rationem reddemus vobis, quotiescumque Rex
 à nobis exegerit. Sed ne officia hæc nostra inimico-
 rum acerbitas in deteriorem partem interpretetur,
 tanquam contendamus dominantibus præscribere
 leges, aut Majestati frænum injicere: Placebit
 Regi refringere leges generalium Ordinum con-
 sensu, & ultionem flagitiorum sic exigere. Rogamus
 tamen Celsitudinem tuam, ut dum expectas
 voluntatem Regis, exercitium interim legum, &
 Inquisitionis suspendas. Quod officij fuit nostri, ex-
 egimus, impendentium calamitatum indicia non
 suppressimus, ne, si quid evenerit tristius, impu-
 tari nobis debeat. Proindè Deum, & Regem, &
 Celsitudinem tuam, ipsum denique Concilium
 Status, propriamque conscientiam in testes acci-
 pimus presentis obsequij. in quo haut alios nos ges-
 simus, quàm fidos clientes, & ministros convenit.
 Ideoque instamus quàm maxime, ut mature sub-
 venias. Offerendi partes Brederodius popo-
 scit. prisca Hollandiæ comitibus stirpis suæ
 auctoribus ferox, atque ore tenus facundus,
 perinde audax, atque factiosus, & ad flagitium
 prom-

promptissimus habebatur. Bruxellæ ad Calendas proximas adesse omnes iussi.

Nihil adhuc de conjuratione in apertum eruperat. Primus Gubernatrici indicium Megemus fecit, ita tamen, ut nec totam aperiret tragœdiæ speciem. Imminere periculum rei publicæ, flagitio trecentorum nobilium, libertatem religionis petentium; quam foedere inter se per jusjurandum icto, viribusque externis subnixi, mox armati postulatum venirent. Vnde id accepisset, quamvis rogatus, non adjecit. externum sibi nobilem retulisse simulans, cujus nomine abstineret, sacramento pietatis obstrictus. Quippe Megemus, cætera egregius, & in paucis Gubernatrici postea charus, rigorem legum, atque Inquisitionem juxtâ oderat. rarò hominibus tanta virtutum insita constantia, ut meliora semper suadeant exuti affectibus. supra mortales credendus est, qui amicitia, vel odio, animique contumacia aliquando non peccat. optimus tamen ille est, qui minus peccat. Paullò post Egmondanus fœderis exemplar Gubernatrici exhibuit. Nomina conjuratorum, nec omnium prodidit. Secutæ mox sunt ab Auriaco atrociores epistolæ; parari exercitum, duces, & centuriones legionibus assignatos, viginti hominum millia brevi in procinctu fore, colorem quæri discordiis, denique mutationem principis in sermone haberi. Ea se deferre

quæ audierit, quamvis gravia, & incredibilia, non omnia tamen ex falso constare. Hæc ab illo ficta, & ad simulationem magnarum virium composita dicuntur, ut amoliretur suspicionem conscientiæ, simul & Gubernatrici trepidationem injiceret. Quæ interim attonita, stupentique similis, & jam magis, magisque pavida, reputansque secū quid faceret, quid primum aggredereetur, concilium Procerum quos casus obtulerat, atque eorum quos maximè ducebat idoneos properè contraxit. variantibus sententijs, prope in altercationem res venit. Megemus clamabat; *non esse jam tempus certare otiosis opinionibus, & consultando dies perdere. aut delectum, bellumque habendum esse; aut vulgandam religionis libertatem. Sed cum neutrum horum fieri possit inconsulto Rege, & imminentis periculi magnitudo intervallum non postulet: quod reliquum esset, parendum necessitati; hoc est, Inquisitionem abrogandam, atque aliquid laxamenti dandum legibus, impunitate contracti sceleris factiosis promissa.* Et huic Egmondanus verbo assensus est: fremente Barlaimontio, *vanos esse rumores, & ad terrorem de industria compositos, fieri non posse, ut strepitum tanti exercitus velocitas fama non præveniat, cur metuerent paucorum colluviem, ex seditiosis aliquot pendentem capitibus? momento temporis dissipari posse, cōspirantibus in unum Proceribus.* Et si se audirent,

extem-

extemplo insignem aliquem ducem obtorto collo
 arriperent. uno, atque altero percusso, quieturos
 ceteros. & hoc maxime pertinere ad exemplum.
 Non placere sibi abolitionem concedi, ubi nec rei,
 nec crimina proderentur. hoc non esse scelera tol-
 lere; sed provocare: non componere seditionem;
 sed irritare, & spe impunitatis, illecebram peccan-
 di porrigere. Gubernatrix ad frequentius Con-
 cilium, quod intrà paucos dies habitura erat,
 rem ex integro distulit. variisque interim co-
 gitationibus distracta, potens sui non erat. in-
 cautus ad credendum pavor, constantiam ab-
 stulerat. quidquid in tristiore parte metus
 suggererat, secretâ æstimatione librabat, col-
 ligeret copias? alieno ære demersum ærarium.
 nervum belli pecuniam esse. sed cui alas, cui
 centurias, cui legiones, cui denique exerci-
 tum crederet, intimis aulæ suspectis? concla-
 matum fore de religione, silentibus inter ar-
 ma legibus; & sic bello amissuram, propter
 quod bellum gereret.

Erumpens in publicum conjuratio, popu-
 lum exspectatione eventus detentum, variè
 affecit. prudentissimus quisque nec probare:
 nectamen aliud quàm tentationem credere
 mitigandarum legum, quæ publicè exosæ,
 multis quoque familiis funestæ, atque exi-
 tiosæ timebantur. Longè alius vulgo sensus
 erat. seditiosissimus quisque increpare pervi-
 ciam

caciam Regis ducebat egregium. extitisse viros, qui assertum irent libertatem; qui iura, & leges tuerentur. irent nunc Inquisitores; citarent armatos; nunc torquerent; nunc urent. victam esse tandem, versamque in furorem patientiam læsam. Cæterum acerrima seditionum materies fuit, quòd Erycius Brunsvicensium dux traderetur composuisse legiones, & easdem à Rege conductas, extruendarum arcium, & Inquisitionis firmandæ causâ; rectaque iter in Belgium dirigere. Nec de legionibus dubitabatur, quas nulla probabili causa Brunsvicensis conscripserat, & quorsum tenderent nemo sciebat. Nam & vicinorum Principum securitatem concussit, infidias atque arma metuentium. Quod inter cæteros mortales invidia, id in principibus pro virtute est, suspicio alienæ potentia. Clivia erat, qua Brunsvicensibus in Belgium venturis transitus erat. Cæterum dux ejusdem regionis profecturus Augustam Vindelicorum ad comitia imperii, omnes eos, qui fide clientelæ, aut obsequio ejus tenebantur, arma, & equos parare, atque ad classicum intentos considerare domi jusserat. Hinc fama sine auctore exierat, consensisse eum in conjuratorum facinus. Crebris litteris Brunsvicensem Gubernatrix admonuit, ut ab armis falso Regis titulo sumptis, decederet. & cum proprio nomine impetrare non posset, auctoritatem

itatem Cæsaris nequicquam imploravit.
 Nec ideo tamen mitigatus est populus, cui-
 cumq; famæ credulus. Itaq; varijs criminatio-
 nibus incessebat Gubernatricem, ut falla-
 cem & callidam, vanis & inanibus promif-
 sis, hominibus illudere. sparsa quoque Ant-
 verpiæ scedia, seditiosis referta carminibus.
 incitamenta discordiæ, in urbe sæcundâ
 rumoribus, quibus plebs totis illis diebus
 perquàm dedita erat. sed magistratus impri-
 mis ad lectionem inhorruit, confestim igi-
 tur, & sine morâ in libellorum auctores
 quæstionem exercuit, ingentia præmia de-
 cernens, si quis indicasset. vigilias quoque
 diurnas, nocturnasque intensius habuit.
 stationesque per urbem disponit, nec mor-
 talium cuiquam fidere iussit. Ergo hinc, in-
 de, & undique atroces nuncij deferebantur
 in regiam. Antverpienses ut non apertâ con-
 sensione; itâ viritim descendisse in conjura-
 torum facinus, mandatumque multitudini
 ut imparatam occuparet urbem, & si forte
 arma moverentur à Gubernatrice, ne pecu-
 niam, vel quid aliud, ad usum belli expor-
 tari permitterent. Adhæc Gallos, Anglosque
 pepegisse, non defuturos se conjuratis, si Gu-
 bernatrix ad arma spectare cœperit. Et illa
 quidem de Gallis omnino secura non erat.
 Quippe Huguenotti (Gallicis hæreticis hoc
 nomen fecit sectæ genius) magnis copijs
 Caletum

Caletum intraverant. Zeelandicas moliri insulas, & ob hoc ipsum instruere classem ferebantur. sed artem fuisse postea apparuit. Exoneraturus Gallias suas Rex, seditiosissimam hominum faciem in Floridas insulas jure colonorum ignaram traduxit. Saluberrimo more, & ferè usitato magnis imperiis; ut repurgato populo domi tranquillitas, apud victos munimenta pararentur. Relatum est præterea, Auriaco, & Hornano intercedere cum Conjuratis privata consilia. Dies appetebat solemnem Procerum conventui indictus. Nec Gubernatrix dubitavit, Auriacum, & Hornanum litteris in senatum perlicere. Nam si per omnia spreti forent, causam offensæ crederentur accepisse. & jam de conjuratione placidiora omnia acceperat. Vterque quoque abesse non sustinuit. Itaque VI. Cal. April. præter eos, in curiam quoque ex optimatum numero convenere Egmondanus, Arschotanus, Bergensis, Megemus, Arenbergius, Hoochstratanus, Lignius, Montignæus, Barlaimontius, & Hachicourtius. Privatæ curiæ senatores, unà cum Bruxellio pariter adsciti sunt. Multisdiebus assidui in eo fuerunt, quid statuerent de Inquisitione & edictis; in hanc, aut illam partem suffragia variantes. Multi pro legibus stabant. Plures mediam sententiam eligebant. Alii leges omnino detestabantur. E quibus Auriacus ita disseruit. *Vtinam in*
prin-

principio credidisses nobis. suaseramus si morbi sa-
 critiam ponere velles, uterere potius aliis artibus,
 usque mitioribus, quam metu mortis contamina-
 tos in desperationem adduceres. Omnes ut vides e-
 usdem animi sumus. religionem Catholicam sal-
 vam volumus. & si integritas ejus sine ope Inqui-
 sitionis retineri non possit; agedum digna hac est,
 cui fortunas impendamus, & spiritum. sed ut modò
 audisti, longè nobis diversa sententia est, tolli er-
 go debet tot malorum seges atque materia, ut nos
 periculo liberet. Inquisitionem tamen rectè distin-
 xit, quisquis paullo ante duo ejus genera consti-
 tuit; Papalem, & Episcopalem. priorem illam
 quia possumus, habere desinamus: alteram enim
 omnino non possumus; nisi ut episcopos exterminem-
 mus sedibus, quorum esse munus nemo ignorat, in
 cujusque mores, & genium, vitiaque inquirere.
 Et hoc ipsum, quidquid est, Inquisitio est. Ne-
 que tamen illa est, quam nefaria voce perstringit
 populus. Papalis illa, seu Romana, sive Hispanica,
 seu quovis alio nomine dicta, illa tamen sola in fa-
 stidium venit, questusque, & odia hominum prope
 in tumultum concitat. Quid igitur ea opus est no-
 bis, quam multis gentibus deesse video? Pristinus
 rerum status, plerisque Gallia, & Germaniæ popu-
 lis nihil ad constantiam obsuit. Satis erit mea sen-
 tentia, si pastores curam intendant, si episcopi offi-
 cium impleant suum. Nam & salva Regis pace,
 Papalem adimi posse sat conjicio. Ille enim cum
 ad te scriberet, nihil se ex vetere more mutare
 velle

velle adjecit. Ante Lutheri ortum Inquisitionem
 Papalem nemo noverat. Imperatoria Majestas
 primus induxit. at cum otia retur Ecclesia, cum
 torperent episcopi, cum sorderent sacerdotum
 mores; breviter, cum tempora exigerent. Nef-
 cio tamen; utriusne Caesar, an periculosus fece-
 rit, quod leges publicas, hoc est; fundamenta respu-
 blica concusserit. Interim alia est hodie imperij
 facies, alius dignitatum aspectus, alius rerum ordo.
 Provincias aspice, tot episcopis, quot opulentis
 fere civitatibus instructas. Ecquid mirum, si ad
 saculi nostri genium remedia exigimus? Medici
 non nisi agrè ad tristiora recurrunt. omnia
 prius experiuntur, antequam ad usionem veni-
 ant. nondum deplorata res est, & consumpta
 remedia. Periculose status bene constituti leges
 vertuntur. Imitandi sunt periti medici, qui acer-
 biora medicamenta suavi temperant mixtura,
 & stomacho nauseantis accommodant. leni-
 tate, non rigore opus est nobis. videmus fastidi-
 um populi. mitigandum hoc est, ne (quod abomi-
 nor) in seditionem exeat. Quod ad me igitur
 attinet, magnopere censerem, hoc esse tempus,
 quo Inquisitionis exercitium differre oporteat.
 quod sine cujusquam fraude facere licet. Inquisi-
 tores ab hodierno Pontifice diploma non habent,
 sine quo hactenus illorum nemo jurisdictionem ince-
 pit. & ipsi quoque fato Pontificis, mandatum suum
 extinguere existimant. hac de Inquisitione, mea, nec
 (ut vides) sola sententia est. De edictis vero quid
 judi-

judicem, jam antè multa audisti, & plura nunc in
contemplationem veniunt. Nihilominus Viglius per-
veniendum putat ad gladios. aliter sectarios, ait, tolli
non posse. Et ut verum fatear, ea sententia olim plu-
rium fuit. sed ego illam conditioni temporum, non
prudentiæ imputo. Vsu rerum compertum est, exqui-
sitiorum quamque crudelitatem, magis esse sectarum
illecebram. Nam qui nova religioni accedunt, ita ple-
rumque affecti sunt, ut à Deo traductam putent fi-
dem suam, atque unam presenti morti pervicaciam
anteponant. Proximis annis multi professiones illas
amplexi sunt, haut alio vitio, quàm quod in perituris
constantiam mortis attoniti admirarentur. Rectè
eos credere debere ducebant, qui ob hoc ipsum quod
crederent, corpora sua, (quæ utique non oderant) sup-
plicii offerrent in pignus, & infanda tormenta læti
exciperent. Hoc in Gallia, hoc in Anglia, hoc a-
pud nos denique crudelitas profecit, ut plures de no-
vo reos faceret. Primi quoque Christiani jactare sole-
bant sanguinem martyrum, semen esse Ecclesie.
Proinde Iulianus Imperator, ut eos sibi invisos fundi-
tus erueret, mitius habuit. & sanè plures ille pace, &
otio à fide abstraxit, quàm priores illi ferro, & san-
guine. Non est gladio jus in animum. Iudeorum
pervicaciam nullus unquam Regum excusit. Ani-
mi viribus debellandus est animus. Quàm atrociter
heresis Græcorum concussit imperium? ferè tamen
Cæsares exilio contenti fuere. Nec Constantinus ab
Ario, Constantius ab Aetio, Theodosius à Ne-

storio graviora exegit supplicia. & hic tamen tristis-
 simas pœnas legibus sanxerat, ut terreret noxios, quo-
 rum interim nemo gladio perit. ubi jam sunt A-
 riani, quos non unum regnum, non unum impe-
 rium, fere dicam, non unus capiebat orbis? secu-
 ra segnities, & non irritata vetustas universos ex-
 tinxit. Omnis hæresis hoc in se habet, ut exoriens
 tollat supercilium: simul vero atque exuta novitas
 est, sibi relicta, & nullo cogente sponte excidat.
 Contenti simus pœnis, quibus tanti Imperatores fre-
 gere flagitia, nunquam tutius quàm per exempla pro-
 gredimur. Nova & inexperta cum periculo inci-
 piuntur. Carolus Cæsar anno MIDL. sollicitanti-
 bus provinciis de rigore legum quædam detraxit,
 sicut Rex Philippus proximè meditabatur. benigni-
 tatem ejus Episcopi deterruere. an rectis consiliis,
 ipsi viderint. Ego interim leges pro moribus tempo-
 rum flectendas judico. vincemus scelera, si non vice-
 rint. Nam ut omnino esse desinant, vix equidem fie-
 ri posse existimo. Nascituræ semper hæreses A-
 postolus prædixit. Demus verò leges illas optimas esse:
 quid jam tamen proficient? In plures contagio serpsit,
 quàm citari possint singulorum nomina. quid si, dum
 intentos jugulo suo viderint enses, ad insaniora ne-
 cessitate adigantur? Ex parva scintilla magnum
 sæpe ortum est incendium. Haut aliis initiis Galli
 in seditiones secessere, cum quibus conjuratos intelli-
 go sociare consilia. Placandi ergo aliqua ratione sunt
 nobis, si pacem retinere volumus. Quod inpresen-
 tiarum

tiarum dedi, tutum est consilium. quæ vobis optima vi-
debuntur Deus secundet. Nemini mirum videri
 debet, tantam in illo principe eluxisse cogni-
 tionem philosophiæ. Ex Balduini colloquiis
 hauserat. His ille artibus rempublicam com-
 ponere susceperat. Libratis ergo hinc, inde
 rationibus, media placuit via, hoc est; dero-
 gare aliquid legibus, quas nec salva pace re-
 tinere poterant, nec salva religione abroga-
 re. Dein conjuratis respondendum esse cen-
 sebant, quod Inquisitionem non habenti-
 bus, nullam inferrent: habentibus, interim
 exercitium ejus mollirent, quoad de volunta-
 tate Regis redderentur certiores. modera-
 tionem legum Gubernatrici & Proceribus
 curæ fore: nec laturos alias, quàm quas con-
 sensus Ordinum comprobasset communi
 suffragio. Nec mora Gubernatrix Privatam
 curiam, primo quoquo tempore novi edicti
 formulam componere jussit.

Dum hæc aguntur, rumor curiam pene-
 trat, venisse in urbem conjuratos. Bredero-
 dius cum paucis appulerat. cæteri postridie
 successuri ferebantur. Et hoc nuncios alius
 supervenit. Rogare gubernatrix cœpit, quid
 auctores sibi fierent, utrum appropinquanti
 multitudini occluderet portas urbis, an po-
 tius in tutum secedens furentibus se eriperet.
 Egmondani sententia abhorrebat à fuga, vio-

landisque ijs, qui ad tribunal decurrerent. Quem intuens Barlaimontius, quin imò inquit, compleamus curiam armatis, & universis trucidatis tam effusam vindicemus licentiam. Auriacus negabat se commissurum, ut instat barbaricæ feritatis damnaret, quos nondum constaret esse reos. multos eorum sanguine, vel affinitate sibi permixtos. si supplices venirent, quare non liceret his, quod promiscuè omnibus licet? si inermes, nihil esse quod formidarent. Quidam censebant occultè hortandos conjuratos, ut singuli, & sine turbâ venirent in oppidum, vel provinciarum rectoribus libellos porrigerent.

*Conjurati
in curiam
prodeunt.*

Non intererat Conjuratorum quid decerneretur. cogi ad obsequium non poterant. In urbem recepti, Nonis April. progrediuntur in curiam. bini ac bini longo ordine procedebant. Diceres pompam funebrem ducere. De numero scriptores non consentiunt. trecentos fuisse multi tradidere. plures alii, pauciores nonnulli constituunt. Ego in litteris Gubernatricis ducentos invenio. Egregium agmen splendorum equitum, nec inania nomina præferentium. Eminebant inter illos Ludovicus Nassovius cum Brederodio, syrma claudentes; altisque spiritibus inflati, & non vulgari specie, omnium oculos in se attraxerant. Ingens turba densis
ruebat

ruebat agminibus in spectaculum, expectatione suspensa. Pauci ex plebe hoc conspectu movebantur. Ignari adhuc quantum feralis illa vecordia conflaret incendium; cujus calamitas maxima ex parte in se redundaret. Frequens eo die Concilium advocatum erat. admissisque in conspectum conjuratis Bredodius uno genui procumbebat in terram, vultuque elato, post officiosæ dimissionis venerationem hæc verba locutus est: *Domina, Nobiles hi, quorum numerum vides, gravissimis de rebus, & ad salutem publicam pertinentibus, ad te libellum adferunt. plures idem facturi erant. sed sua cuique ratio adesse non patitur. Providere tibi placeat, quæ putabis in commune conducere; atque æqui bonique hæc consulere.* Dein porrexit libellum, & cæterum, *Domina, inquit, quidam actis nostris obtrectare ausi, egere negotium calumnia. turbas, seditiones, & quod atrocius est, mutationem status moliri nos differunt; fœderaque cum alienigenis contrahere. Indigna prorsus animo nostro cogitatio & sacramento adversa. Rogamus ergo delatores renunties; & ad quos tantum pertineat facinus, ut pervestigato scelere debitas pœnas à noxiis exigas. Gubernatrix accepto libello ad Concilium relaturam se dixit. jussitque in vespeream opperiri responsum. Dein marginibus libelli ex procerum consilio adscripsit; Legatos se missuram ad regem. in ingenio ac benignitate ejus fiduciam ponerent. se quoque interposituram officii sui*

*Oratio
conjuratorum
libellum
offerentium.*

ministerium. De mitigandis edictis jam multo ante
 cum Proceribus egisse: & in promptu esse formulam,
 quam destinaret Regi. pro certo haberent non displici-
 turam eam provinciis. scire utique & ipsos, quam in
 potestate sua non esset, intermittere Inquisitionis, le-
 gumque munia, vel provincias ex ea parte exleges re-
 linquere. contentos esse debere, quod de postulatis eorum
 ad Regem scriberet. Daturamque operam, dum respon-
 sum opperiant, ut Inquisitores, & magistratus provi-
 dentius, modestiusque se gerant, nec querela causam
 cuiquam præbeant. Eos quoque se mores ab illis exspe-
 ctare. Considerent itaque, Inquisitionem se non illatu-
 ram his provinciis, quibus hactenus insolita fuerit. &
 hoc esse, quod Brabantis nuper rescripserit. ad qua im-
 petrandam eo proclivius operam, curamque impenderet
 suam, quod ab omni mutatione religionis alienos eos
 intelligeret. Tenebrante vespera conjurati re-
 vertuntur in curiam. recepto libello, rescriptum
 tumultuantibus magnopere displicuit. Et cer-
 tē expectatione minora consecuti fuerant.
 Itaque preces repetere statuunt. Et quoniam
 fatalis quædam amētia pervagabatur provin-
 cias, multi cottidiē deficiebant ad illos. & qui
 prius sociaverant consilia, plures jam aderant.
 Culenburgius quoque simul intervenit, magna
 nobilium juvenum manu stipatus. VII Idus.
 Apr. eadem pompā rursus iter in curiam di-
 rigunt. Admissi in conspectum, magnas, inquit
 Brederodius, debemus tibi gratias, Domine, quod
 de

de his quæ fecimus rectè sentias, nec pro telationibus ul-
 tis responsum moreris. ceterùm si ambiguam volun-
 tatem tuam, non nihil liquidiorẽ effeceris, nihil est,
 quod debeamus amplius optare. Nam Inquisitionis,
 legumque arbitrium, non esse tuæ potestatis, longè antè
 cognovimus. Interim tamen, dum desideria nostra
 perferuntur ad Regẽ, sine cunctatione concedere potes,
 ne Iudices, vel Inquisitores suppliciiis quemquam con-
 ficiant. Leges quas ex suffragio Ordinum laturus est
 Rex, non tantum summa fide custodiemus: sed & om-
 ni ope nitemur, ut eadem sanctitate ab aliis colantur.
 Si quos nostrorum seditionis noxa, contactos existimes,
 per nos licet supplicia expetas. Hæc coram testari
 volumus, ne si quid fortè acciderit tristius, nobis
 imputes. cum fidem non habueris instantis periculũ
 discrimen denuntiantibus. Oramus itaque ut cuncta
 referas ad rempublicam, pro qua & corpora nostra of-
 ferimus, nec recusamus occumbere. Ad ea Gu-
 bernatrix, rescripto contentos esse iussit. ma-
 jora impræsentiarum præstare non posse. Ex-
 aratas esse litteras, quas magistratibus, In-
 quisitoribusque transmitteret. Has deinde
 recitari eis curat. monuitque ut litarent
 modestiæ, nec quemquam ultra in socie-
 tatem admitterent. Curia egrediens circum-
 fusos rogabat Proceres, nunquid sibi iratio-
 res viderentur Conjurati. Quid? inquit Bar-
 himontius, securam ego te efficio. non
 est, quod Geusios illos extimescas. Quæ vox

ab astantibus excepta, causam nomini fecit, ut dicemus postea. Multi variant in tempore, & ante oblationem libelli vocem illam emissam affirmant. Nec refert quando, de facto non ambigitur. Conjurati autem blandis vocibus castigati, coibant ad epulas, quas Florentius Pallas Culenburgij comes universis instruxerat. Multi se omnis ordinis applicuere convivio. Adulta jam cœna poculis certare incipiunt. strepituque confuso perforabat triclinium, & in diversa trahebatur alacritas. Ex his bacchantium nescio quis, & ipse insigniter madidus, Geusios se per amaritudinem cavilli appellatos proclamat. arreptoq; protenus ingenti scypho, Geusis libavit. exhausto eo ad umbilicum perpetuo spiritu, eia vivat Rex, vivant Geusii vociferari cepit. sed & eadem lege circumferri craterem, & singulos haustus pari clamore prosequi iussit. Omnes incaluerant mero. tam ministri, quam convivæ in furorem solvebantur. non clamoribus, non poculis temperabant. Ita res in serium versa est. Et inde nominis originem secta invenit, quæ initio sui modica: nunc Regis sui vires, & imperium quassare notum timuit. Scurras, & mendicos Belgæ *Geuten* appellant. ductam à Gothis vocem plerique conjiciunt; quorum barbaries atrocitibus similis, nomen gentis posteris ignominiosum

niosum fecit. Nos hæc curiosis ingeniis scruta-
 tanda relinquimus. Igitur in hunc modum
 bacchantibus, Hoochstratanus supervenit à
 Gubernatrice. Explorare jussus erat, an in
 fide se mansuros polliceri vellent. Sed à lym-
 phantibus intrò abripitur. credebat ludi-
 crum agi. verticibus capitis alternatim ob-
 versos imponebant galeros, manticam cir-
 cumstantes quam Brederodius è lacunari sus-
 penderat. perque vicem in sedem tolle-
 bantur. ubi inter solemnem aliorum voci-
 ferationem exsiccato scypho, per panem, fa-
 lemque, & manticam, in constantiam fœ-
 deris sacramentum præstabant. Postero die
 ebrietate excussâ nihil saniores, abradi men-
 tum jubent. subcineritios cultus sibi indu-
 unt, ligneasque scutellas de circulo galeri
 suspendunt. prorsus, ne quid differrent à
 mendicis, quorum nomen assumerant, habi-
 tumque, & mores imitabantur. Aureum
 numisma de collo demittunt. duraturi fœ-
 deris tessera erat. sine qua suorum quem-
 quam prodire in publicum nefas sanxerant.
 In uno latere Philippi Regis imago emine-
 bat, vibrantibus oculis animata, crispisque la-
 bris, & in tumorem surgentibus, ut Austria-
 cum agnosceres. Extremitates vero percur-
 rebat hæc inscriptio FIDELIS REGI. Al-
 teram faciem duæ asperabant manus, impli-

catis inter se pectinatim digitis porrectæ, tanquam in fœdus concurrerent, exprimentes fidei signum. De pollicibus pera dimittebatur, pendentibus funiculis constricta. in ambitu ejus eminentibus litteris exalatum erat, **VSQVE AD MANTICAM.** Inde duos ex suorum numero, in eum modum excultos, ad Gubernatricem adornant. Necessitatem fœderis excusatum ibant, in quod publico se compendio adactos, nihil aduersus numen, Regemque decretum dicerent. proinde ut aperta professione placere sibi testaretur, instanter petebant. Ad tam perplexæ interrogationis insidias; Ego, respondit Gubernatrix, hujus utique causæ iudex non sum. tempora nos erudient, utrum recte, an perperam feceritis. Satis ostendens, promptam tantæ turbæ lasciviam admodum sibi gravem esse. Et hoc ipsum quoque Conjurati senserant. Duodecim igitur præfectos constituunt. Eos vulgus per cavillum, ex numeri similitudine, Apostolos vocabat. Cæteris domum remissis, soli illi ad sollicitandam promissorum fidem Bruxellis relinquuntur.

Inter quæ privata curia novi edicti tabulam Gubernatrici repræsentavit. illa vero excutiendam tradidit Procerum Concilio. **Auriacus** cum suis, ita legibus illis assensus est, si

est, si extemplo ferrentur. Privata curia in contrarium incubuit, & Gubernatricem traxit in sententiam suam, auctoritate Regis opus esse dictitantem. Hinc inter eos orta contentio est. Et Auriacus ingentē iram concipiens animo; intelligo, inquit, suspecta esse concilia mea. Neque Regi opus est amicis, quorum damnat fidem: neque mihi gloriosum pro fastidiente principe certare obsequio. Ego me deinceps reipublicæ subtraham. Nec diversa ab his Hornanus dixit. Egmondanus vero, ex medicorum præscripto Bajas se Aquisgranenses petere iussum obtendens, paucorum mensium rogabat inducias. Hanc rem Gubernatrix graviter tulit. inter tot pericula, querebatur se destitui. Precibus deinde Auriacum aggressa, & si nec meo, inquit, nec reipublicæ nomine movearis; saltem ne suspicionem conscientiae vulgo facias. Ludovicus Nassovius ac Brederodius foverūt apud te jura hospitij. & hoc palam, atque in ore est omni populo. Quid igitur existimabit cum te quoque hinc proreptum, & contumacius abstinere curia viderit? nonne ut princeps conjurationis habearis, aut particeps? Ad ultimum abire perseverantes verbis terret, culpæ eos substituens, si quid detrimenti infunderetur reipublicæ. deinde iterum ad preces conversa ut manerent expressit. Post hæc Bergensem,

sem,

sem, & Montignæum in Hispaniam decernit. Acceptum utrumque conjuratis noverat, Inquisitioni, legibusque juxta infensum. sed ne vacua rectoribus gubernacula relinquerent. In locum Bergensis, Philippum à Sancto-aldegonda Noircarmij dominum Hannoniæ Valencenisque ad tempus suffecit. Eadem lege Ioanni Casteleto Mailbasij domino Tornacum attribuit. Novi quoque edicti exempla distribuit rectoribus provinciarum, tradenda Ordinibus. Ejus forma talis erat. *Religionem, quam catholicam ne doceto. functionem Ministerij nemo exerceto. noxios libros ne conscribito. domum conventiculis ne aperito. turbas ne concitato. catholicos ne offendito. Qui horum quid faxit, & pœnitens fuerit, gladio plectitor; si contumax, laqueo exstingitor. bona damnatorum eatenus publicantor, quatenus per leges municipales licet.*

Qui haresim contraxerit, & horum nihil fecerit, si coram episcopo renuntiaverit, fraudi ei non esto. si non renuntiaverit, relegator. bonis interim fruitor, alienandi, aut testandi facultatem ne habeto. catholici intestatis succedunto. Si proscripthus publicam vel religionis tranquillitatem turbarit, bona amittito.

Anabaptista pœnitentes, & alterius noxæ non comperti, arbitrio judicis, citra mortem puniuntor. contumaces exilio bonisque amissis coërentor.

Relapsi

Relapsi qui non maledixerint, publicatis bonis provincijs cedunt. qui maledixerint, ultimo afficiuntur supplicio. Anabaptista relapsi sine discrimine damnantur ad laqueos.

Qui dolo malo seditiosos, aut contaminatos libellos sepius excuderit, pœna Ministrorum tenetur. si rarius, exilio plectitur, & arbitrio iudicis. Qui duntaxat lucrifica causa fecerit, extra ordinem coercetur.

Disputationem seductionis causa frequentius instituere capitale est. Rarius, animique gratia, arbitraria pœna.

Qui vetitos legerit libros; qui legendos alteri exhibuerit; qui vetitas imagines pinxerit; statuas finxerit; aut horum aliquid habuerit; qui interfuerit sectariorum conventiculis, pro conditione criminis, & personæ plectitur iudicis arbitrio.

Qui illicita conventicula prodiderit, si particeps fuerit, impunitatem habet: si non fuerit, dimidium bonorum, quoties non excesserint sexcentos florenos, auferto: quoties excesserint, quartam partem percipito.

Peregrini in urbes vicosque, sine pastoris, aut Magistratus testimonio ne admittuntur. hæc lex tamen peregrinos mercatores non teneat, si modeste se, ac sine cuiusquam offensa gesserint.

Regij iudices, inferioresve magistratus, & vasalli in reos animadvertunt. sin secus; honoribus, muneribus, feudo privantur.

Magistratibus, & territoriorum patronis, revocandi domum jus non est.

Si cui

Si cui noxa indulta fuerit, ad honores, & magistratus inhabilis esto.

Qui suspecti pronuntiati erunt, restitutionemque impetraverint, ad munera & honores admittuntur.

Quamvis extra territorium relegare non liceat, quisquis tamen ob heresim proscriptus fuerit, universis provincijs cedito.

In typographos, bibliopolas & ludimagistros haut diversa à superioribus legibus statuebantur. Unus mensis deliberandi causa datus est magistratibus. post illum sententiam remittere jubebantur. Prolixiusque spatium Gubernatrix indulserat; quod interim aut scripturum putabat Regem, an ratas haberet leges, aut quoquo modo factiosorum vecordiam repressurum.

Hinc de ipsa conjuratione in circulis, & cætibus plurimus sermo. tristis, aut lætus, prout cuique fides, aut ingenium erat. Fuisse qui ad portentum, omenque referrent, quod Conjuratos in curiam prodeuntes claudus duxerit. Alij initia, causasque Gallici motus expendent, præsentibus rebus conferebant. Edicta, & quæstiones sub Carolo Imperatore, ac Philippo ejus filio, juxta ac sub Francisco, atque Henrico Galliarum regibus exitiosas multis, in quorum cor-
pus,

pus, bonaque, ignis & hasta sævierat. Ne-
 tiquam tamen fregisse flagitium, quod intra
 paucorum conscientiam nihilominus cohi-
 buere. Nec ut impares radicem excindere: sed
 mutuis cladibus intenti, subtraxerant curam
 legibus, inter arma invalidis; quibus etiam
 temporibus, utpote turbulentis, fœda om-
 nia adfluxerant. Nulla tamen adhuc formi-
 do ex sectarijs. Donec inde excessu Henri-
 ci; hinc Philippo in Hispaniam abtracto, in-
 t̄r Optimates utrobique superveniret ambi-
 tio, vetus aulæ malum. Ambitionem Pro-
 cerum invidia excepit, & factionum atroci-
 tas. Flagrantibus in Gallia odijs adversus
 Cardinalem Lotharingum, in Belgio adver-
 sus Cardinalem Granvellanum, quorum al-
 ter sub Catharina, & Francisco filio, alter sub
 Margareta Gubernatrice rerum potiebantur,
 atque omnia poterant. Postquam Cardina-
 libus utrobique adempta est potestas, manse-
 re tamen odia partium. multa que sectarijs
 indulta fuere, fœdâ edictorum inconstantia.
 dum per alterius Regis continuam pueritiam;
 alterius contumacem absentiam, sana con-
 silia excindendæ contagionis, tanquam à
 Cardinalibus profecta, factiosorum invidia
 eluduntur; hoc ipsum indignantium ali-
 quos esse qui vellent corrigere. Ad ultimum
 aucto morbo, Admirallium, & Brederodium,
 hunc

hunc Gubernatricis , illum Regis sui genibus advolutum , & utrumque favore Procerum , studiisque nobilitatis subnixum , postulasse libertatem religionis. Nec in Gallia prius quievissent tumultuantium ingenia , turbulentissimo sectæ genio accensa , quàm signa attollerentur in Regem , & in uno regno alium, atque alium populum facerent. Nihil ergo mitius expectandum in Belgis , agitaris eodem illo pestilentissimo sydere. Leni ad omnia Gubernatrice , & incautâ ad imbuendum consilia , quæ velut non ex arte fallax quorundam familiaritas insinuat. Cum econtra Catharina , gravis regno mater, Italicis artibus cuncta corrumpere.

